

Reakce československých médií a veřejnosti na jadernou katastrofu v Černobylu a možnost jejího využití při výuce na středních a základních školách

Bakalářská práce

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obory:

Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Sára Krejčová

Vedoucí práce:

PhDr. Michal Ulvr, Ph.D.

Katedra historie

Zadání bakalářské práce

Reakce československých médií a veřejnosti na jadernou katastrofu v Černobylu a možnost jejího využití při výuce na středních a základních školách

Jméno a příjmení: **Sára Krejčová**
Osobní číslo: P18000669
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání
Zadávající katedra: Katedra historie
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je analyzovat vývoj chování československých orgánů a médií ve vztahu ke katastrofě v Černobylu a odstraňování jejích následků. Pro podporu analýzy poslouží i zmapování reakce některých zahraničních médií, především s přihlédnutím k pravdivosti informací a motivacím k dezinformaci. Důležitou roli bude hrát i analýza časové prodlevy od vzniku události po okamžik, kdy se objevila v médiích. V neposlední řadě se také pokusím soustředit na následnou reakci československé veřejnosti na černobylskou katastrofu, jež byla také do značné míry založena na práci médií a vládních kruhů. Stranou pozornosti nezůstanou ani samizdatová periodika (mj. Informace o Chartě 77) a reflexe veřejnosti projevujících se v dopisech československých občanů vrcholným orgánům státu a Komunistické strany Československa či v tzv. nelegálních tiskovinách. Rešerše proto proběhne ve fondech a sbírkách Národního archivu a Archivu bezpečnostních složek. Důležitou součástí práce bude i kapitola zamýšlející se nad aplikací tématu černobylské katastrofy do výuky na základních a středních školách dle aktuálního RVP a tvorba pracovního listu.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

ALEKSIJEVIČ, Svjatlana Aljaksandra. *Modlitba za Černobyl: kronika budoucnosti*. Pistorius & Olšanská, 2017. ISBN 978-80-87855-76-8.

Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady; a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. [Praha]: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0.

LEATHERBARROW, Andrew. *Černobyl 01:23:40: neuvěřitelný příběh nejhorší jaderné katastrofy*. Brno, 2020. ISBN 978-80-264-3032-2.

OWINGS, Lisa. *Pripyat: The chernobyl ghost town (Abandoned Places)*. Bellwether Media, 2017. ISBN 978-1626176973.

PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5.

POPAROVÁ, Alžbeta, František NEUPAUER a Terézia MELICHEROVÁ. *Černobyl' 1986 – minulost, důsledky, východiska: zborník z medzinárodnej multidisciplinárnej vedeckej konferencie : Bratislava 26. apríla 2016*, Bratislava, 2016. ISBN 978-80-89335-77-0.

ŠČERBAK, Jurij. *Černobyl*. Praha, 1990. Románové novinky.

Vedoucí práce: PhDr. Michal Ulvr, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce: 16. prosince 2019
Předpokládaný termín odevzdání: 16. prosince 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

15. prosince 2021

Sára Krejčová

Ráda bych tímto poděkovala PhDr. Michalu Ulvrovi, PhD. za odborné konzultace a cenné rady v průběhu zpracování této bakalářské práce.

Anotace

Závěrečná bakalářská práce je zaměřena na analýzu chování československých a zahraničních médií ke katastrofě v Černobylu. Cílem je zmapování reakcí těchto médií, ale také československé veřejnosti. Důležitou součástí práce bude také tvorba pracovního listu, který by se mohl následně používat při výuce na základních a středních školách.

Klíčová slova

Černobylská katastrofa, reakce, československá média, zahraniční orgány, pracovní list.

Summary

The final bachelor thesis is focused on the analysis of the behavior of Czechoslovak and foreign media to the Chernobyl disaster. The aim is to map reactions of these media, but also of the Czechoslovak public. An important part of the work will also be a worksheet, which should then be used in teaching at primary and secondary schools.

Key words

Chernobyl disaster, reaction, Czechoslovak media, foreign media, worksheet.

Obsah

Úvod.....	5
Kritika literatury a pramenů.....	7
1. Havárie v Černobylu.....	10
1.1 Situace před výbuchem	10
1.2 Exploze a požár	11
1.3 Řízení následující situace.....	12
2. Informace o události ze Sovětského svazu	14
2.1 Sovětské mlčení	14
2.2 Sovětská média – zprávy o havárii.....	16
2.3 První veřejný projev prezidenta Gorbačova.....	18
3. Reakce československých médií na katastrofu	20
3.1 Deník Rudé právo	20
3.1.1 První informace o katastrofě v Rudém právu	21
3.1.2 Radiační situace	22
3.1.3 Situace je pod kontrolou	24
3.1.4 Hanění západních sdělovacích orgánů.....	27
3.1.5 Naměřená radioaktivita nepředstavuje hrozbu pro lidské zdraví.....	29
3.1.6 Odstraňování následků černobylské havárie.....	31
3.1.7 První zprávy od hlavní hygieničky ČSR.....	33
3.2 Mladá fronta.....	35
3.3 Lidová demokracie.....	37
3.4 Svobodné slovo a Práce	39
3.5 Reakce Československé televize na havárii	39
3.5.1 První informace o jaderném výbuchu v Televizních novinách	39
3.5.2 První fotografie z Černobylu po katastrofě.....	40
3.5.3 Oslavy Svátku práce	41

3.5.4	Očernování Velké Británie	41
3.5.5	Projev Borise Jelcina	42
3.5.6	Kamerové záběry z vrtulníku.....	42
3.5.7	Jaderné pokusy v USA.....	43
3.6	Československý rozhlas	45
3.7	Rádio Svobodná Evropa.....	47
4.	Ohlasy československých obyvatel	49
4.1	Reflexe veřejnosti.....	49
4.2	Periodikum Informace o Chartě 77	51
4.3	Další samizdatová periodika	51
5.	Aplikace tématu do výuky na základních a středních školách	54
5.1	Použití tématu.....	54
5.2	Pracovní list.....	55
5.3	Obsah pracovního listu.....	55
5.4	Další možnosti promítnutí černobylské havárie do výuky.....	57
6.	Závěr	59
	Zdroje.....	61
	Seznam obrázků	68
	Obrazová příloha.....	69
	Příloha: Pracovní list.....	75

Úvod

Téma bakalářské práce jsem si vybrala proto, neboť mi černobylská havárie přijde velmi zajímavá. Zároveň mě vždy fascinovaly dějiny Československa. Naskytla se mi tak možnost spojit obě témata dohromady a podrobněji se jim věnovat.

Primárním cílem je zmapovat černobylskou havárii a následnou reakci československých médií a obyvatel na tuto událost. Černobylská katastrofa, která se stala 26. dubna roku 1986, je jedna z největších jaderných havárií v historii. Zprávy o výbuchu čtvrtého reaktoru a následné sérii dalších explozí otřásly nejprve Ukrajinou a poté celým světem. Radioaktivní mrak, jenž se po havárii do atmosféry vznesl, následně zahalil západní část Sovětského svazu, východní Evropu a také Skandinávii.¹

Stěžejní část této práce tvoří analýza reakce československých médií na černobylskou katastrofu. Zda informace, které z nich přicházely, byly dostačující a pravdivé, a po jak dlouhé časové prodlevě se zprávy ve sdělovacích prostředcích objevily. Analýze je podrobeno několik periodik, jež v té době vycházely, dále Československá televize a Československý rozhlas. Pozornosti neuniknou ani zprávy ze sovětských médií.

Aby si čtenáři dokázali utvořit stručný obraz o tom, co se v jaderné elektrárně událo, je první kapitola zaměřena na samotnou havárii v Černobyli. Krátce informuje o tom, co jadernému výbuchu předcházelo, co se v onen osudný den stalo a jak se následně celá situace řešila.

Vzhledem k tomu, že se sovětské vládní orgány snažily celou nehodu utajit, se první informace o havárii objevily v sovětských i československých médiích až po několikadenní prodlevě. Sovětský svaz na nátlak Švédska přiznal, že se v Černobyli něco stalo, ovšem nepravdivě tvrdil, že je vše pod kontrolou.² Sdělovací média byla tehdy pod kontrolou režimu, a tak svým čtenářům a posluchačům neposkytovala mnoho informací. Jejich prioritou bylo v lidech zachovat klid a přesvědčit je, že situace doopravdy není tak vážná. Výjimkou bylo tehdy pouze Rádio Svobodná Evropa, které se snažilo

¹ HONSŮ, Miroslav. Mrak z Černobyli se k nám dostal v době pálení čarodějnic. In: *Zoom.iprima.cz* [online]. 13.11.2020. [cit.05.03.2021]. Dostupné z: <https://zoommagazin.iprima.cz/veda-technika/mrak-z-černobyli-se-k-nam-dostal-v-dobe-paleni-carodejnic-podivejte-se-na-video>

² PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5.

posluchačům sdělit co nejvíce informací.³ Událost také vzápětí začala řešit všechna možná zahraničí média a naneštěstí došlo i k vypuštění různých nepravdivých informací, které v lidech vyvolávaly ještě větší obavy.

Práce se dále zaměřuje na reakci československých obyvatel ve vztahu ke katastrofě. Když se zprávy o havárii dostaly na veřejnost, lidé z Československa psali vrcholným orgánům státu i Komunistické straně Československa nemilé dopisy. Začali si na havárii vytvářet vlastní názory, a tak se kromě hlavních sdělovacích oficiálních prostředků psalo i do nelegálních tiskovin. Je proto zmíněno i několik samizdatových periodik, ve kterých se zprávy o jaderné katastrofě objevily.

Téma poslední kapitoly tvoří pracovní list, jenž byl zpracován jako součást práce. Pracovní list by mohl být v budoucnu použit ve výuce na základních a středních školách ke zopakování dané látky. Bude v něm utvořeno několik úloh, které souvisí s tématem černobylské jaderné havárie. Studenti budou mít za úkol všechny úlohy správně vyplnit na základě přejatých vědomostí z výuky. V rámci této kapitoly bude také zmíněno, jaké jsou další možnosti promítnutí černobylské katastrofy do výuky. Pozornosti neuniknou různá internetová videa či stránky nabízející zájezdy do samotného Černobylu.

³ KRÍŽOVÁ, Vendula. Rozhovor: Média Černobyl bagatelizovala. In: *Aktuálně.cz* [online]. 26.04.20206. [cit. 14.03.2021]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rozhovor-media-cernobyl-bagatelizovala/r~i:article:135651/>

Kritika literatury a pramenů

Při zpracování této bakalářské práce bylo využito několik různých metod. Patří mezi ně kritické zhodnocení a interpretace dostupných informačních zdrojů, například článků, videí či internetových stránek, analýza a rešerše dostupné literatury.

K vytvoření první kapitoly, která pojednává o samotném výbuchu v Černobylu, mi napomáhaly především dostupné monografie, jak české, tak přeložené do českého jazyka. Patří mezi ně například *Černobyl: historie jaderné katastrofy* od Serhii Plokhoho či *10 let od havárie jaderného reaktoru v Černobylu – důsledky a poučení* od Jána Štullera a kolektivu. Obě publikace jsou velmi zdařilé. Dopodrobna se věnují černobylské katastrofě a poskytují mnoho důležitých informací ohledně harmonogramu havárie. Kromě několika dalších přeložených monografií jsem využila také cizí publikace. Převážně ty, jež byly vydané v anglickém jazyce, a to pro doplnění dalších podrobností ohledně exploze ve 4. bloku elektrárny. Stejně monografie jsem využila i při tématu reakce Sovětského svazu na katastrofu. Kromě publikací jsem v této kapitole hojně využívala i internetových článků či videí (českých i anglických) z důvěryhodných webových stránek. Díky nim jsem byla schopná zmapovat, jak na černobylskou havárii poprvé reagovala i sovětská média. Také jsem z nich čerpala doplňující informace ohledně obyvatel žijících v okolí elektrárny, evakuace či radioaktivního mraku, který se po výbuchu línul Evropou. Zmínila bych například video *Jak o černobylské katastrofě informovala v roce 1986 sovětská média* z Televize Seznam nebo článek *Radioaktivní První máj. Po černobylské havárii se konaly oslavy v otráveném ovzduší, lidé nic netušili*. z webové stránky Reflex.cz.

Pro stěžejní náměť – analýzu reakce československých médií a obyvatel na jadernou katastrofu v Černobylu, mi byl nápomocen především archivovaný ústřední tiskový orgán Komunistické strany Československa *Rudé právo*, který je dostupný na webových stránkách Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Pro analýzu dalších materiálů pramenné povahy jsem zavítala do Národní knihovny v Praze, jelikož v online prostředí nebylo téměř nic dostupné. Zde jsem dohledala další čtyři periodika, která v roce 1986 poskytovala informace ohledně černobylské katastrofy. Nejvíce zpráv se objevovalo v *Mladé frontě*, články o havárii reaktoru byly v každém čísle. O události si obyvatelé Československa mohli přečíst také v deníku revolučního odborového hnutí, *Práci*, a v listu československé socialistické strany, *Svobodném slově*. Méně informací pak

poskytoval orgán československé strany lidové – *Lidová demokracie*. U všech periodik jsem měla k dispozici kompletní čísla vydaná v dubnu a v květnu roku 1986. Po přečtení článků jsem dospěla ke zjištění, že zprávy ve všech periodikách se sobě navzájem velmi podobají, v některých případech jsou zcela totožné. Třebaže se liší nadpisem, obsahově jsou stejné. V rámci zmapování reakce československých médií jsem také navštívila archiv Československého rozhlasu, kde jsem se dozvěděla, jaké informace o události rozhlas v roce 1986 poskytoval. Co se týče televizního vysílání, využila jsem především video *ČERNOBYL - jak Československá televize v roce 1986 informovala o havárii*, které je dostupné na webové stránce YouTube. Jeho pravost mi potvrdila pracovnice archivu ČT v Praze. Rozhlas, televizní i rádiové vysílání se svou informovaností od periodik nijak nelišily. Zprávy byly všude stejné – cílem bylo co nejvíce toho utajit a přesvědčit čtenáře či posluchače, aby nepropadali panice. Jedinou výjimkou bylo Rádio Svobodná Evropa.

Ve zpracování kapitoly o ohlasech československého obyvatelstva na havárii v Černobylu mi napomohla především návštěva Archivu bezpečnostních složek v Praze. Našla jsem tam nejvíce informací o tom, jak veřejnost na událost reagovala. Zároveň jsem využila monografii *Ostrůvky svobody. Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu* od Miroslava Vaňka a kolektivu. Pár informací, avšak nemnoho, jsem zjistila také v Národním archivu. Dozvěděla jsem se, že obyvatelé Československa, kteří se nebáli mluvit o vlastních myšlenkách, své negativní názory na havárii nejčastěji probírali na státních pracovištích. Někteří lidé také psali dopisy představitelům Komunistické strany Československa. S prozkoumáním tohoto tématu mi pomohla monografie *Barometr nálad, studnice informací: Dopisy občanů vedoucím představitelům a orgánům Komunistické strany Československa v letech 1988–1989* od Jaroslava Pažouta a Tomáše Vilímka. Zprávy ohledně jaderného výbuchu se objevovaly i v některých samizdatových periodikách. Prozkoumala jsem proto webovou stránku Scriptum.cz, kde je většina z nich dostupná. Po prozkoumání každého dostupného tisku jsem zjistila, že o černobylské havárii informovaly periodika *Informace o chartě 77*, *Opinie*, *Ekologický bulletin* a *Ze zásuvky i z bloku*. Další samizdaty například nebyly vydávány v roce 1986, nebo se v nich o Černobylu nepsalo.

Další možnosti, jak promítnou černobylskou havárii do výuky kromě pracovního listu, jsem dohledávala převážně na internetu. V online prostředí je k nalezení mnoho různých zajímavých videí, které může pedagog žákům během výuky pustit. Jsou tam také dostupné zajímavé články, které se zabývají samotným výbuchem, následky havárie,

informovaností médií, radioaktivním mrakem či evakuací. V neposlední řadě jsou na internetu dohledatelné i některé archivní tisky (oficiální i samizdaty), které může pedagog studentům ukázat. Žáci se tak mohou přenést do roku 1986 a sami posoudit, jak dobře československá média o havárii informovala.

1. Havárie v Černobyli

1.1 Situace před výbuchem

Dne 25. dubna roku 1986 byl ředitelem černobylské jaderné elektrárny odborník na turbíny Viktor Brjuchanov. Elektrárna v Černobyli, jejíž stavba byla zahájena v roce 1970, byla sestavena ze čtyř jaderných reaktorů typu RBMK-1000 a pracovala přesně podle plánu.⁴ Dle informací docházelo občasně k radioaktivním únikům, ale nebylo to nic, co by vybočovalo z běžných událostí v ostatních Sovětských jaderných provozech podobné velikosti. Vypnutí reaktoru číslo 4 bylo již dopředu plánované, jelikož se pravidelně musely konat kontroly systému a popřípadě následné opravy.⁵

Následně bylo cílem provést menší experiment, jehož hlavní myšlenkou bylo „vyzkoušet funkce nového regulátoru magnetického pole rotoru a ověřit, zda bude turbogenerátor po rychlém uzavření přívodu páry do turbíny schopen při svém setrvačném doběhu ještě zhruba 40 vteřin napájet čerpadla havarijního chlazení aktivní zóny reaktoru.“⁶

Podle plánu se měl snížit výkon reaktoru z 3200 MWt (megawatt tepelný) na 700 MWt, což je nejnižší výkon, při kterém je provoz takového reaktoru povolen. Dne 25. dubna okolo jedné hodiny odpolední byl odstaven první turbogenerátor a následně byl odpojen systém havarijního chlazení. Ozvalo se však vedení elektrárny a neplánovaně požadovalo, aby byl současný výkon reaktoru udržován na 1600 MWt. Celá zkouška se tak posunula a devět dlouhých hodin reaktor fungoval s odpojeným systémem havarijního chlazení.⁷

Po jedenácté hodině večerní bylo zahájeno další snižování výkonu reaktoru a o půlnoci z 25. dubna na 26. dubna se úroveň výkonu reaktoru snížila na 760 MWt.⁸ Chybou operátora byl omylem snížen výkon reaktoru na pouhých 30 MWt, což zapříčinilo stabilizaci na 200 MWt až po necelých dvou hodinách.⁹ Anatolij Ďatlov,

⁴ LEATHERBARROW, Andrew. *Černobyl 01:23:40: neuvěřitelný příběh nejhorší jaderné katastrofy*. Brno, 2020. ISBN 978-80-264-3032-2, s. 39-40.

⁵ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5.

⁶ ŠTULLER, Ján, a kol. *10 let od havárie jaderného reaktoru v Černobyli - důsledky a poučení* [online], Praha, 1996. [cit.05.03.2021], str. 6. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/10let_od_Cernobyli.pdf

⁷ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5.

⁸ Tamtéž, str. 9.

⁹ SMITH, Jim. *Chernobyl: Catastrophe and consequences*. 2005. ISBN: 978-3-540-28079-8, s. 2.

vedoucí experimentu, odešel z velínu a trval na tom, aby se výkon udržoval na 200 MWt. Když se rozhodl ve zkoušce pokračovat, aktivování čerpadel probíhalo velmi rychlým tempem, avšak výkon reaktoru byl oproti tomu nízký. „V 1:19 ráno se rozezněl alarm nízkého tlaku páry. Operátoři alarm vypnuli a vypnuli i záložní čerpadla.“¹⁰

Následkem snížení výkonu reaktoru došlo v palivových tyčích k nahromadění xenonu-135 (vedlejší produkt jaderného štěpení), čímž došlo ke zpomalení absorbování neutronů.¹¹ Aby nedošlo ke xenonové otravě reaktoru, vytáhly se regulační tyče a tím pádem se výkon reaktoru nesnižoval. Regulačních tyčí v reaktoru zůstalo necelých deset (ze 178), což byl velmi nízký počet. Čerpadla snížila průtok chladicí vody, čímž narůstala teplota i tlak a voda se tak následně měnila na páru, proto přestávala neutrony absorbovat. Výkon tak začal nepřetržitě stoupat.¹²

1.2 Exploze a požár

V 1:23:40 se hlavní klapka turbogenerátoru uzavřela a havarijní signál automatického odstavení byl zablokován. Operátoři stiskli tlačítko AZ-5 - nouzové vypnutí reaktoru. Za necelou minutu po jeho stisknutí reakce stoupla na neskutečných 30 000 MWt. „Palivové tyče se rozpadly a tablety uranového paliva v trubkách vyrobených ze slitiny zirkonu se uvolnily do vody chladicího systému, což způsobilo obrovský nárůst tvorby vodní páry, která neměla kam unikat.“¹³

Ozvaly se silné otřesy a o pár vteřin později nahromaděná pára roztrhla čtvrtý reaktor. Krátce na to následovala druhá exploze, která vymrštila do vzduchu grafitové bloky a zároveň se poškodila část ochranné budovy jaderného reaktoru. Grafit se přitom rozlétl po celé elektrárně a skončil i na střeše třetího bloku, kde začal také hořet. Do nebe začaly ve velkém pronikat radioaktivní částice z vnitřku vyhřezlého reaktoru.¹⁴ Střecha čtvrtého bloku a část zdi zmizely, zbývající část se zmítala v plamenech. Pět minut po výbuchu byla vyhlášena nejvyšší úroveň požárního poplachu. Střechu navíc pokrýval

¹⁰ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5, s. 92.

¹¹ ŠTULLER, Ján, a kol. *10 let od havárie jaderného reaktoru v Černobyli - důsledky a poučení* [online], Praha: Maxdorf, 1996. [cit.05.03.2021], str. 7. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/10let_od_Cernobyli.pdf

¹² VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968–1989*. Praha: Maxdorf, 1996. 170 s. Historia Nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 80.

¹³ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5, s. 95.

¹⁴ ŠČERBAK, Jurij. *Černobyl*. Praha, 1990. ISBN 80-208-0708-X, s. 34.

vysoce hořlavý ropný produkt – bitumen.¹⁵ Když se teplota zvýšila, začal okamžitě hořet. Všude okolo ležely kusy radioaktivního paliva a grafitu (který hořel ještě následujících 12 dní). Hasiči a lékaři, kteří do Černobylu dorazili, však proti všem těmto radioaktivním materiálům nebyli chráněni.

1.3 Řízení následující situace

Ředitel elektrárny oznámil, že nastává nejvyšší úroveň poplachu. Anatolij Ďatlov nařídil vypnutí elektrických kabelů, aby nedošlo ke zkratům a požár se dál nešířil do třetího bloku. Následně dal pokyn k ventilaci vzduchu ve třetím bloku, čímž zapříčinil to, že se do budovy dostával znečištěný radioaktivní vzduch zvenčí.¹⁶ Jemu samotnému se poté zdravotně přitížilo, záchranu reaktoru nakonec vzdal a musel se ihned přepravit do nemocnice. Venku byla již od začátku požáru velmi vysoká radiace. Zaměstnanci, kteří vycházeli ze čtvrtého bloku jaderné elektrárny pociťovali kvůli vysoké radiaci bolesti hlavy. Tento problém se odrazil i ve vzhledu personálu, kdy právě z důvodu ozáření jejich kůže výrazně ztmavla.¹⁷

Ostatní kolegové netušili, že čtvrtý reaktor vybuchl, Anatolij Ďatlov to nikomu nesdělil. Všichni tak pracovali jen na jediné věci – zajistit přísun další vody do čtvrtého reaktoru. Každý, kdo se šel do čtvrtého bloku podívat, netušil, že jejich dozimetry nemohou skutečný stav naměřit. Naměřily jen 1000 mikrorentgenů za vteřinu, ale úroveň radioaktivního záření byla daleko vyšší, což v tu chvíli ještě nikdo nevěděl.

Viktor Brjuchanov podepsal dokument, podle kterého se zhroutila střecha čtvrtého reaktoru a záření v elektrárně činilo 1000 mikrorentgenů za vteřinu, v okolí pak 2-4 mikrorentgeny za vteřinu.¹⁸ Věděl, že čísla jsou daleko vyšší, ale i tak se rozhodl do dokumentu uvést tuto informaci, protože dozimetry vyšší čísla neukazovaly. Dokument nenařizoval evakuaci osob či provádění jakýchkoliv opatření, v podstatě podepsal dokument, jenž nařizoval „*nedělat nic*“.

Vedoucí civilní obrany v elektrárně, Serafim Vorobjev, který měl dozimetr ukazující 200 rentgenů za hodinu, se dostal při měření mimo stupnici, takže bylo jasné, že úroveň záření je vyšší, než se v dokumentu uvádí. Oznámil to Viktorovi Brjuchanovi

¹⁵ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5, s. 96.

¹⁶ Tamtéž, s. 117.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž, s. 132.

a navrhl vyhlášení stavu radioaktivní nouze. Ten ho odmítal poslouchat a zároveň Serafimovi Vorobjevovi nařídil, aby kromě civilní obrany v Kyjevě nikomu neříkal, co se dozvěděl. Když se někdo zmínil o tom, že město Pripjat' ležící velmi blízko Černobyli, musí být evakuováno, nikdo tomu nevěnoval pozornost.¹⁹

Generální tajemník Komunistické strany Sovětského svazu a tehdejší prezident Michail Sergejevič Gorbačov následně obdržel informaci o havárii, podle které byl reaktor údajně neporušený. Schválil, aby se vytvořila státní komise pro vyšetření nehody.²⁰ Hlavní předsedou vládní komise byl Boris Ščerbina, místopředseda Rady ministrů. Dalším členem byl ministr energetiky Antolij Majorec. Do Pripjati také přilétali odborníci z Moskvy a scházeli se společně s místními úředníky v sídle výboru Komunistické strany v Pripjati. Hlavním cílem schůzek bylo „*vyřešit za pár dní problém, připojit reaktor k síti a vrátit se do Moskvy*“²¹, situace totiž byla pod kontrolou. Když se na schůzi odborník na jaderný průmysl v ústředním výboru po prohlídce čtvrtého bloku zeptal, odkud se vzal všechn grafit, Viktor Brjuchanov mu jednoduše řekl, že reaktor vybuchl. Neřekl to však doslovně, nýbrž svými vlastními slovy, jež odborníci odmítali chápat, nebo si je alespoň nechtěli přiznat.

Do debaty na schůzi se nakonec připojil i Serafim Vorobjev. Ten navrhl okamžitou evakuaci osob, což se nikomu moc nezamlouvalo. Všichni se chtěli vyhnout panice, která by následovala. Zároveň nikdo nechtěl nést odpovědnost za příkaz k evakuaci. Tím by totiž bylo potvrzeno, že se stalo něco děsivého. Když do Pripjati přiletěli hlavní inženýr oddělení jaderných elektráren na ministerstvu energetiky a elektrifikace s vedoucím vědcem ve výzkumném ústavu, všem oznámili, jak je situace doopravdy vážná. Čtvrtý blok viděli při letu ze vzduchu.

schůze byla zrušena a po zahájení nové schůze o pár hodin později už všichni přijali pravdu a uznali, že reaktor je zničený a situace je velmi vážná. Čelili tak nevyhnutelné realitě a museli danou situaci začít řešit. Následně navíc došlo k dalším výbuchům, které přispěly k úniku radioaktivity. Bylo tedy rozhodnuto, že 27. dubna proběhne evakuace města Pripjat'.²²

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Archiv bezpečnostních složek, Správa StB, Č.J. KS-0052/N-86, Pokyn náčelníka KS SNB Plzeň, 06.05.1985

²¹ PLOKHÝ, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5, s. 133.

²² ŠČERBAK, Jurij. *Černobyl*. Praha, 1990. ISBN 80-208-0708-X, s. 59.

2. Informace o události ze Sovětského svazu

2.1 Sovětské mlčení

Orgány civilní obrany v Kyjevě mlčely. Komise neustále opakovala, že došlo k požáru, ale ten byl uhašen. Pro odstraňování následků sloužila armáda bez jakýchkoliv ochranných prostředků. O velkém stupni radioaktivity nepadlo ani slovo. Jediný Serafim Vorobjev se snažil o to, aby se svět dozvěděl, co se stalo. Vážnost situace popsal do telefonu i prvnímú náměstkú ministra vnitra, ale záznam o příchozích zprávách se později zfalšoval.²³ Nikdo nechtěl, aby se veřejnost dozvěděla, co se doopravdy stalo, jelikož sovětský systém nebyl na havárii takového obrovského rozsahu připraven.

Po uplynutí téměř jednoho dne od havárie veřejnost stále nic nevěděla. Odpoledne 27. dubna začala evakuace obyvatel.²⁴ Zvěsti o havárii už se tou dobou dávno šířily městem Pripjat'. Dělníci, inženýři a všichni, co o události cokoliv věděli, nesměli nic říct. Přerušily se také telefonní meziměstské linky. Obyvatelé však využili neformální a rodinné sítě, díky čemuž se zpráva o údajné nehodě začala mezi lidmi rychlým tempem šířit.²⁵

Situace, která byla dříve nepředstavitelná, se nyní stala realitou. Cisterny ošetřovaly silnice speciálním roztokem, všude létaly vojenské transportéry či helikoptéry. Plynové masky a dýchací přístroje byly u policistů a vojáků nutností. Lidé na doporučení neměli vycházet z domu a děti musely posléze, co přišly ze školy, požit tablety s jodidem draselným.²⁶ I přesto se však objevili dobrovolníci, kteří se postavili čelem nebezpečí a jeli k elektrárně vypomáhat.²⁷ Vládní orgány ale nadále mlčely. Nikdo nepodal doposud žádné informace o tom, co se v noci 26. dubna událo. Zdravotní stav více a více lidí se mezitím nadále zhoršoval.

²³ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5, s. 145.

²⁴ GREENSPAN, Jesse. Chernobyl Timeline: How a nuclear accident escalated to a historic disaster. In: *History.com* [online]. 15. dubna 2019 [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <https://www.history.com/news/chernobyl-disaster-timeline>

²⁵ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5.

²⁶ Tamtéž, s. 155.

²⁷ HONSŮ, Miroslav. S lopatou proti atomu: V Černobyli se nikdo nechránil, oblečení a výstroj zářily dlouho poté. In: *Zoommagazin.iprima.cz* [online]. 23.04.2021 [cit.2021-05.12]. Dostupné z: <https://zoommagazin.iprima.cz/veda-a-technika/likvidatori-cernobyl>

Od havárie uplynul už více než den a půl a nikdo stále neměl žádné ověřené informace. Nikdo se nestaral o obyvatele. Nebylo jim řečeno, co mají udělat, aby ochránili sebe a své potomky. Věděli, že se mají evakuovat, ale žádné jiné pokyny nedostali.²⁸ Všichni počítali s tím, že se za pár dnů vrátí do svých domovů. Nikdo netušil, že opustí město, s kontaminovaným oblečením, věcmi a radioaktivitou v tělech. „*Nikdo nic neřikal. Na jedné straně se všechno tutlalo, na druhé straně tomu nikdo, od generálního tajemníka po metaře z ulice, nevěřil.*“²⁹ Dne 27. dubna v 16:30 hodin už se z Pripjati stalo téměř město duchů. Zhruba 100 tisíc obyvatel bylo evakuováno z okolí elektrárny, v dalších týdnech se pak ze zasažené oblasti vystěhovalo více než 350 tisíc lidí.³⁰ Jediní živí tvorové ve městě byli domácí mazlíčci, jelikož si je lidé nemohli vzít s sebou. Také tam zůstalo pár starých lidí, kteří v evakuaci neviděli smysl. Řekli vojákům, že se od nich raději nechají zastřelit, než aby opustili své domovy (někteří z nich žijí v Černobyli dodnes).³¹ Autobusy, které obyvatele evakuovaly, se následně vrátily do Kyjeva na své pravidelné trasy. Nikdo z obyvatel Pripjati netušil, že následujících několik tisíc let nebude možné ve městě žít naprosto bezpečně.³²

„*Co se stalo v Pripjati, zůstávalo v Pripjati.*“³³ Lidé za hranicemi ani občané nesmí vědět nic, co by jakkoli pokazilo obraz Sovětského svazu. Tímto pravidlem se všichni řídili už před nehodou, ale pokračovali v tom i několik dní po ní. Hlavním úkolem bylo vše utajit. Sovětská vláda odmítala veřejnost informovat. Tím pádem o nehodě mlčely i noviny, televize či rozhlas. Utajování informací probíhalo z několika důvodů – například kvůli obavám z rozpoutání paniky či kvůli neschopnosti řešit následky katastrofy. Především ale nikdo nechtěl přiznat, že je situace smrtelně vážná a že se havárie doopravdy stala.³⁴ Mlčet o celé věci však bylo velmi obtížné, jelikož radioaktivní mrak, který se už dávno linul po Evropě, nešel zastavit.

²⁸ ŠČERBAK, Jurij. *Černobyl*. Praha, 1990. ISBN 80-208-0708-X, s. 66.

²⁹ ALEKSĪJEVIČ, Svjatlana Aljaksandraŭna. *Modlitba za Černobyl: kronika budoucnosti*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2017. ISBN 978-80-87855-76-8, s. 106.

³⁰ Černobyl nás nepoučil. In: *Econnect.cz* [online]. Za matku Zem. 26.4.2005. [cit.05.03.2021]. Dostupné z: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?x=234245>

³¹ MORRIS, Holly. Chernobyl's babushkas – the women who refused to leave the exclusion zone. In: *Theguardian.com* [online]. 29.10. 2015. [cit.22.11.2021]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/29/babushkas-of-chernobyl-film-nuclear-exclusion-zone>

³² OWINGS, Lisa. *Pripyat: The chernobyl ghost town (Abandoned Places)*. Bellwether Media, 2017. ISBN 978-1626176973, s. 7.

³³ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5, s. 175.

³⁴ Tamtéž, s.176.

Úplně první, kdo vyhlásil poplach, byli pracovníci z jaderné elektrárny Forsmark ve Švédsku.³⁵ Poplach nastal 28. dubna v ranních hodinách, což bylo déle než dva dny po havárii. Finsko mělo informace o havárii ještě dříve, ale kvůli stávce personálu monitorovacích stanic se zprávy zpozdily.³⁶ Všechny elektrárny ve Švédsku překračovaly normální úroveň záření. Podle specialistů záření přinesl vítr až zpoza Baltského moře. Státní úředníci se snažili kontaktovat Sovětský svaz, jelikož chtěli obdržet jakékoli vysvětlení. Nedočkali se však jediné odpovědi. Na sovětské ministerstvo zahraničních věcí proto odletěl švédský velvyslanec. Požadoval odpověď na otázku, proč jsou nad Švédskem radioaktivní látky. Sověti tehdy poprvé přiznali, že došlo v Černobylu ke katastrofě, nicméně i nadále nevydali žádné oficiální prohlášení. Birgitte Dahlová, švédská ministryně životního prostředí, proto prohlásila, že dochází k zadržování informací o úniku radioaktivních materiálů, a tím pádem i k porušování mezinárodních dohod a norem.³⁷ Švédové prostě chtěli vědět, co se přesně událo, a kdo je za to zodpovědný.

2.2 Sovětská média – zprávy o havárii

Hrobové ticho ohledně Černobylu skončilo 28. dubna v devět hodin večer. Téměř tři dny po havárii. První oficiální zprávu o události oznámila hlasatelka večerního zpravodajského programu Vremja za sovětskou zpravodajskou agenturu TASS. Zněla takto: „*V atomové elektrárně v Černobylu došlo k nehodě. Jeden z atomových reaktorů byl poškozen. Přijímá se opatření k odstranění následků havárie. Obětem se dostává pomoci. Byla vytvořena vládní komise, aby prošetřila, co se stalo.*“³⁸

Oznámení v podstatě neobsahovalo žádné informace o tom, jak je situace vážná, ale sdělovalo pouze zprávu, že je reaktor porušen. Žádné informace o evakuaci Pripjati, velmi vysoké úrovni radioaktivního záření a jeho dopadu na lidské zdraví. Řetězová reakce štěpení jaderného paliva už nadále neprobíhá a je prováděno čištění zamořených úseků. Vše bylo v podstatě pod kontrolou a lidé by se neměli ničeho obávat. Žádné sovětské noviny o události nic nezveřejnily, ani tuto krátkou informaci. Nikdo nechtěl, aby došlo ke zbytečné panice a aby lidé znali závažnost situace. Navíc nikdo

³⁵ HIGGINBOTHAM, Adam. *Midnight in Chernobyl: The untold story of the world's greatest nuclear disaster*. New York: Simon & Schuster, 2019. ISBN 978-0-552-17289-9, s. 171.

³⁶ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5.

³⁷ Tamtéž, s. 177.

³⁸ *First Coverage of Chernobyl Disaster on Soviet TV, April 1986*. YouTube, zveřejněno 29. dubna 2011. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4PytcgdPuTI>

nepředpokládal, že radioaktivní mrak bude táhnout Evropou. Všichni si mysleli, že zůstane nad územím Sovětské svazu. Díky zprávě ze zpravodajské agentury TASS tak začal vznikat mezinárodní skandál a sovětské úřady se musely začít připravovat na následující situaci. Nikdo samozřejmě nechtěl přiznat, že by docházelo k utajování informací o havárii záměrně. Údajně nikdo nevěděl pravdu o závažnosti katastrofy.³⁹

První kamerové záběry elektrárny, které poskytla televize, neukazovaly havárii moc dlouho. Krátká reportáž zobrazila pouze pár černobílých záběrů. Ty ukazovaly poškozený reaktor, ale jinak se zdálo vše v podstatě nepoškozené. Nic tak strašného se vlastně nestalo, ostatní budovy, operační systémy a transmisiční věže se jevily zcela v pořádku. Sověti tedy říkali, že to, co prezentují média v zahraničních zemích, jsou nepravdivé informace. Žádná obrovská destrukce reaktoru nenastala.⁴⁰ Na konci reportáže zmínili, že hlavním cílem je zajistit bezpečnost a garantovat zdraví všem lidem, kteří v Černobylu pracují. Komunistická strana a vládní komisaři jsou samozřejmě ti, kteří dělají vše pro to, aby se vyhnuli dalším nebezpečím a snaží se celou situaci napravit, tím pádem by měli být vzorem pro ostatní.

Dne 30. dubna se věci začaly měnit. Uběhly již čtyři dny od havárie. *Pravda*, hlavní sovětské noviny, vydávají oznámení o černobylské katastrofě. Jsou zopakovány všechny informace z TASSU, ale jsou k tomu doplněné informace další. Lid se tak konečně dozvěděl o vládní komisi, v jejímž čele stál Boris Ščerbina.⁴¹ Byla zmíněná evakuace obyvatel Pripjati, která však nebyla označena za město, ale osadu. Jak vysoká byla úroveň radiace se stále nevědělo, veřejnosti však bylo sděleno, že hladina radiace je neustále sledována. Obyvatelé hlavního města Ukrajiny, Kyjeva, tak začínali být znepokojení. Panovaly obavy o zdraví dětí i dospělých. Vláda svazové republiky však nadále o rozsahu katastrofy mlčela a nechtěla pustit žádné další informace na povrch. I v Moskvě si tedy nadále všichni mysleli, že stupeň radioaktivity je v normě. Tím pádem bylo i schválen prvomájový průvod v Kyjevě i cyklistický Závod míru.⁴² Establishmentu to vlastně přišlo vhod, jelikož se díky tomu měli lidé cítit v bezpečí a nebudou mezi sebou

³⁹ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5.

⁴⁰ *Jak o černobylské katastrofě informovala v roce 1986 sovětská média*. Televize Seznam, zveřejněno 15. června 2019. Dostupné z: <https://www.televizeznam.cz/video/svet-bez-obalu/jak-o-cernobylske-katastrofe-informovala-v-roce-1986-sovetska-media-63929462>

⁴¹ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5, s. 183.

⁴² Radioaktivní První máj. Po černobylské havárii se konaly oslavy v otráveném ovzduší, lidé nic netušili. In: *Reflex.cz* [online]. 01.05.2019 [cit.09.03.2021]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/94887/radioaktivni-prvni-maj-po-cernobylske-havarii-se-konaly-oslavy-v-otravenem-ovzdusi-lide-nic-netusili.html>

rozšiřovat paniku. Průvod dokazoval, že je situace pod kontrolou a nikomu nehrozí žádné velké nebezpečí. Informace o obrovské explozi, radioaktivním zářením a narůstajícímu počtu lidských obětí jsou ve své podstatě falešné. Je to pouze propagandistická válka a vše je pod kontrolou. Vláda se raději zaměřila na to, aby se nešířila panika, zdraví občanů Ukrajiny byl pouhý „detail“ (až po dvaceti letech Gorbačov přiznal, že konání májového průvodu se mělo zrušit, nikdy však nepřiznal, že by za následky, které po konání průvodu nastaly, nesl odpovědnost on nebo vláda).⁴³

Dne 1. května se o Černobylu objevil malý článek opět v *Pravdě*. Situace se údajně zlepšovala a zahraniční média se jen snaží vyvolat v lidech zděšení. Radioaktivita v Kyjevě se ale rozhodně nezlepšovala, bylo tomu právě naopak. Úroveň navíc začala narůstat po konání májového průvodu. Toho se nezúčastnilo mnoho energetiků, což v některých lidech vyvolávalo otázky.⁴⁴

Když o katastrofě začaly informovat zahraniční rozhlasové stanice, které se daly na některých místech na Ukrajině a v Rusku naladit, jako byl Hlas Ameriky a Rádio Svobodná Evropa, a radily občanům, jaká preventivní opatření mají udělat ohledně radiace, Sověti se snažili jejich vysílání usilovně rušit. Mezi lidmi se také začaly šířit nelegální letáky informující o výbuchu v Černobylu a jeho následcích. Všechny proto byly zabavovány agenty hlavní sovětské tajné služby (KGB) s tím, že se jedná o výmysly.⁴⁵

2.3 První veřejný projev prezidenta Gorbačova

Prezident Michail Gorbačov pronesl svůj první projev veřejnosti až po osmnácti dnech od havárie. Oznámil, že katastrofa v Černobylu velmi hluboce zasáhla sovětský lid. Ve zkratce se pak snažil vysvětlit, co přesně havárii předcházelo. Informoval veřejnost, že se jim daří kontrolovat momentální situaci a nebezpečí bylo potlačeno. Přiznal však, že radioaktivita je vysoká, a tudíž škodí lidskému zdraví, proto se musí eliminovat všechny následky, které po výbuchu nastaly. Posléze začal hanit zahraniční

⁴³ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5, s. 185.

⁴⁴ Tamtéž, s. 189.

⁴⁵ Tamtéž, s. 189.

média a obvinil je ze šíření nepravdivých informací.⁴⁶ Z jeho projevu bylo patrné, že se snaží lid uklidnit a obhájit Sovětský svaz.

⁴⁶ *Chernobyl nuclear disaster: Gorbachev speaks, May 14, 1986.* YouTube, zveřejněno 23.5.2012.
Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0k3wnXBE5S0&t=1s>

3. Reakce československých médií na katastrofu

3.1 Deník Rudé právo

Deník *Rudé právo* byl ústřední tiskový orgán Komunistické strany Československa a poprvé vyšel 21. září roku 1920. Díky deníkům se systematicky udržovala politická komunikace. Během protektorátu Rudé právo přešlo do ilegality a čtenářům přinášelo ideová stanoviska komunistické strany. Bylo odebíráno i na různých pracovištích, aby se dostalo k co nejvíce lidem. Přizpůsoben tomu byl i jeho vzhled. Měl větší formát, než jakékoliv ostatní deníky v té době, tím pádem rázně vynikal (jako jediný vycházel v Československu ve formátu A2).⁴⁷

V poválečné době byl rozvoj tisku plně pod dohledem státu, regulace tiskovin byla hlavně pod dohledem ministerstva informací.⁴⁸ Redaktoři se museli řídit zákonem, který určoval jejich práva a povinnosti. Nově vytvořené ministerstvo však kromě financí „zajišťovalo také oblast státní propagace.“⁴⁹ Začalo tedy rozhodovat o tom, která periodika mohou a nemohou být vydávána. Vydavatelství tak musela požádat o povolení k tisku a zároveň uvést svou spotřebu papíru. Československo v té době mělo nouzi o papír, ten byl proto rozdělován. Rudé právo nakonec dostalo povolení k tomu, aby mohlo znovu vycházet. Bylo tedy obnoveno a dne 6. května roku 1945 vyšlo po letech v ilegality první legální číslo Rudého práva. Až do Pražského jara to byla nejdůležitější tiskovina v Československu, jelikož měla nejvyšší průměrný denní náklad (půl milionu výtisků).⁵⁰

Po násilném potlačení politického uvolnění v Československu (známé pod názvem Pražské jaro), a po následné invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa nastalo období normalizace a hromadné sdělovací prostředky hrály v politických plánech významné místo. Masová média „byla chápána jako významný nástroj formování veřejného mínění, který bylo třeba odvést od vzpomínek na Pražské jaro, na druhé straně byla sama média aktéry reformního období a bylo třeba je funkčně i personálně podřídit

⁴⁷ ŠALOUNOVÁ, Kateřina, HYLÁKOVÁ, Klára. Rudé právo byly noviny se světovým formátem a obrovským nákladem, které ale ve skutečnosti tolik lidí nečetlo. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 20.09.2020 [cit.22.11.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/media/3188409-rude-pravo-byly-noviny-se-svetovym-formatem-a-obrovskym-nakladem-ktere-ale-ve>

⁴⁸ BEDNÁŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*, str. 227.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž, str. 233.

novým poměrům.“⁵¹ Média, která se jakkoli pojila s Pražským jarem, byla zakázána. Cílem vedení státu a Komunistické strany bylo dostat prostředky masové komunikace pod svoji kontrolu. Zrušila se řada významných periodik, které se vázaly k reformnímu myšlení a postoji (patřily mezi ně například *Listy*, *Dějiny a současnost* či *Plamen*). Během tří let komunistická strana zrušila minimálně 156 registrovaných periodik (přesné číslo není jisté). Oproti tomu byla vytvořena nová periodika, jež zastávala zájmy a myšlenky tehdejší vlády (*Tvorba*, *Týdeník Aktualit*, *Tribuna* a další).⁵²

Zároveň pro „normalizační režim bylo důležité vynutit si loajalitu mediálních pracovníků.“⁵³ Rudé právo se v tento moment stalo hlavním tištěným médiem. Dne 17. května roku 1969 došlo k otištění manifestu *Slovo do vlastních řad*, který sděloval podporu Komunistické straně Československa, vedená v této době Gustavem Husákem. Celkem 350 pracovníků médií a novinářů tento manifest podepsalo a pár měsíců na to byl zrušen Svaz českých novinářů. Prováděly se prověrky a periodika (stejně tak jako Rudé právo) měla podporovat normalizační vedení, kritizovat reformační hnutí a souhlasit s okupací Československa. „V médiích měli pracovat jen názorově spolehliví profesionálové.“⁵⁴ Vláda si dala záležet na tom, aby měla periodika pod svojí kontrolou. Využívala je primárně pro vlastní prospěch, avšak obyvatelstvu bylo jasné, že fungují hlavně jako propagandistické režimu.

3.1.1 První informace o katastrofě v Rudém právu

Uběhly celé tři dny od katastrofy, než se v Československu objevily první informace o událostech v Černobyli na stránkách denního tisku. Sovětská vláda do té doby neposkytla žádné informace, zahraniční zdroje nešlo použít, a proto nebylo možné jakkoli veřejnost o výbuchu informovat. První krátká zpráva se tedy objevila až 29. dubna, a to v Rudém právu. Zpráva věnující se události byla téměř přehlédnutelná a zněla takto:

„*Havárie reaktoru. Moskva (ČTK). Rada ministrů SSSR v pondělí oznámila, že na Černobylské jaderné elektrárně (Ukrajina) došlo k havárii, při níž byl poškozen jeden z reaktorů. Jak uvádí zpráva TASS, jsou podnikány kroky k odstranění následků a postiženým je poskytována pomoc. Je vytvořena vládní komise. Ve světě došlo*

⁵¹ Tamtéž, s. 326.

⁵² Tamtéž, s. 327.

⁵³ Tamtéž, s. 329.

⁵⁴ Tamtéž, s. 335.

k podobným haváriím nejednou. Jak uvádí TASS, havárie v Černobylské jaderné elektrárně je první havárií tohoto druhu v Sovětském svazu.“⁵⁵

Zpráva byla velmi krátká, a čtenář si ji ani nemusel všimnout, měla nevýrazný titulek a byla napsána až na předposlední straně periodika. Nevýrazné titulky se používají pro méně relevantní sdělení, což pro havárii v Černobylu rozhodně neplatilo.

Tato první československá zpráva sice obyvatele informuje o tom, že došlo k havárii, ale neobsahuje žádné další, v podstatě ty nejdůležitější, informace. O šíření radiace nad Evropu a její dopad na lidské zdraví ve zprávě není ani slovo. Lidé se ani nedozvěděli, že byla evakuována Pripjat' a závažnost havárie také nebyla zmíněna. Zpráva je tím pádem totožná s tou, co vyšla v Sovětském svazu.

Na druhou stranu se však zpráva zmiňuje o tom, že takové havárie už se ve světě staly. Tato informace má čtenáře v podstatě přesvědčit, že událost takového typu není ojedinělá a může k ní dojít. Zároveň je v ní zmíněná vládní komise, která měla v lidech vyvolat pocity klidu, že někdo schopný celou situaci řeší.

3.1.2 Radiační situace

Následující den v Rudém právu vyšly rovnou dvě zprávy. Jedna se zaměřovala na únik radioaktivních materiálů a jejich přítomnost na území Československa. Zpráva z první strany zněla takto:

„Sdělení vlády ČSSR. Na našem území nebylo zajištěno žádné zvýšení radioaktivity. Praha (RP). K havárii jaderné elektrárny na území Ukrajiny vydala vláda ČSSR v úterý toto sdělení: Jak byla naše veřejnost informována ve sdělovacích prostředcích, došlo v Černobylské jaderné elektrárně v SSSR k havárii. Na území ČSSR se provádí kontinuální měření proudění v ovzduší a po celou dobu měření nebylo zajištěno žádné zvýšení radioaktivity. Federální vláda uložila kompetentním orgánům meteorologickou situaci a příslušná měření sledovat a trvale vyhodnocovat.“⁵⁶

Podle informací se na území ČSR radioaktivita nezvýšila. Jednalo se však o lživé tvrzení, stopy kontaminace ovzduší byly zaznamenány při běžném měření již 29. dubna

⁵⁵ KRÝL, Pavel. SSSR: Havárie reaktoru. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 100, s. 7. ISSN 0032-6569

⁵⁶ NEZVAL, Jiří. Sdělení vlády ČSSR. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 101, s. 7. ISSN 0032-6569

(kontaminace byla následně potvrzen Krajskou hygienickou stanicí)⁵⁷. Nejvyšší stupeň, co se týče území Československa, byl zaznamenán v Orlických a horách a také na Jesenicku. Tato oblast byla nejvíce zasažena kvůli vysoké koncentraci radionuklidů v ovzduší při intenzivním dešti, který toto území zasáhl.⁵⁸ Dávky ozáření, které by mohly obyvatelstvo ohrozit, však v tu dobu byly ještě nízké, tím pádem nebyla zahájena žádná opatření. Zpráva tedy očividně nebyla pravdivá, jelikož radioaktivita byla zaznamenána již den předtím, než byl článek vydán.

Druhý článek byl vydán na straně sedm a nesl titulek *K havárii Černobylu*. Článek je opět celkem krátký. Čtenáři jsou podtitulkem uklidňováni, jelikož je situace pod kontrolou a radiační situace v Černobylu se stabilizovala. V podstatě se zlepšuje. V následujících třech odstavcích se cituje zpráva od Rady ministrů SSSR, zmiňující, mimo jiné, vládní komisi. Následuje oznámení, že byla přijata všechna opatření, aby se odstranily následky nehody. Situace měla být stabilizovaná a potřebným se dostávalo lékařské pomoci. Radiační situace se prý sledovala dál. Stručně a bez podrobností se také zmínily technické informace ohledně reaktoru a jeho okolí. I z odstavce vyznívá, že situace není vážná.⁵⁹

Z této zprávy je patrné, že celý článek má znovu obyvatele ujistit, že je vše pod kontrolou a není se čeho obávat. Poprvé je však bez upřesnění a velmi vágně zmíněna evakuace obyvatel.

Poslední tři odstavce jsou věnovány zprávám ze zahraničních měst. První z nich je z Varšavy, která oznamuje, že nad územím Polska se objevil radioaktivní mrak. Větší část odstavce se však věnuje tomu, že byla sestavena vládní komise, která vše prošetřuje. Opětovný scénář toho ujistit obyvatele o tom, že je vše v pořádku. Na závěr jsou lidé ujištěni, že „*komise konstatovala, že úroveň radioaktivity v ovzduší neohrožuje zdraví obyvatelstva.*“⁶⁰

⁵⁷ Černobylská havárie. Bezprostřední následky. In: *Cs.wikipedia.org*. [online]. 21.01.2021. [cit.05.03.2021]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cernobylsk%C3%A1_hav%C3%A1rie#cite_note-sujb-8

⁵⁸ HONSŮ, Miroslav. Mrak z Černobylu se k nám dostal v době pálení čarodějnic. In: *Zoom.iprima.cz* [online]. 13.11.2020. [cit.05.03.2021]. Dostupné z: <https://zoommagazin.iprima.cz/veda-technika/mrak-z-černobylu-se-k-nám-dostal-v-době-pálení-čarodějnic-podívejte-se-na-video>

⁵⁹ K havárii v Černobylu. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 101, s. 7. ISSN 0032-6569

⁶⁰ Tamtéž.

Následuje zpráva z německého Berlína, kde je poprvé zmíněn státní úřad pro jadernou bezpečnost, nikoliv sestavení vládní komise. Znovu je veřejnost ubezpečována, že podle měření radioaktivita neohrožuje lidské zdraví. Poslední zpráva pocházela z Vídně a čtenáře v podstatě o ničem relevantním neinformovala. Pouze uvedla, že velvyslanec ze Sovětského svazu informoval Mezinárodní agenturu pro atomovou energii o havárii.⁶¹ Nic dalšího se v odstavci nepíše, takže čtenář se z této zprávy nic nedozvěděl.

3.1.3 Situace je pod kontrolou

Zprávy z prvního května roku 1986 začínají na první straně. V pravém dolním rohu je krátký článek o jednom odstavci s názvem *Sdělení vlády ČSSR – Není třeba přijímat zvláštní opatření*. Článek znovu uvedl, že zdraví obyvatel Československa není ohroženo (výsledky z měření měla totiž vyhodnocovat ministerstva zdravotnictví ČSR a SSR) a článek vyjmenovával všechny orgány a instituce, které průběžně měří úroveň radioaktivity (technická pracoviště Československa, Meteorologický ústav a další).⁶² Nadále se tak opakovaly jedny a tytéž informace.

Druhý článek téhož dne je k nalezení opět na straně sedm a nese stejný název, jako předchozí den. Tentokrát je už titulek napsán větším písmem, takže čtenář má dojem, že je článek důležitější. Také je znatelně delší než zprávy z předchozího dne. V úvodu článku je sděleno, že „*díky podniknutým opatřením se za uplynulý den únik radioaktivních látek snížil a úroveň záření v areálu jaderné elektrárny a v místě, kde stojí, klesla*.“⁶³ V porovnání s článkem z přechodného dne se situace začala dokonce zlepšovat, i přesto, že opak byl pravdou.

První dva odstavce směřovaly opět k uklidňování veřejnosti. Jsou v nich obsaženy informace typu o měření kontrolními přístroji, o reaktoru v utlumeném stavu, o očištěných zasažených míst a o zvláštních útvarech, které práce vykonávají. Čtenář se tedy dozvídá, že dochází k odstraňování následků katastrofy určitým řešením, ale nic se nedozví dopodrobna. Jak probíhala zmiňovaná očista nebo kdo všechno zastupuje zvláštní útvary není více přiblíženo. Bez větších detailů tedy chce text čtenáře chlácholit.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Sdělení vlády ČSSR. Není třeba přijímat zvláštní opatření. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 102, s. 1. ISSN 0032-6569.

⁶³ K havárii v Černobylu. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 102, s. 7. ISSN 0032-6569.

V odstavci následujícím se píše o úmrtích a hospitalizovaných lidech. Je z něho patrné, že má článek vyzdvihnout Sovětský svaz, který vždy mluví pravdu a nikdy by nepodával žádné falešné zprávy. Autor zde haní západní média těmito slovy: „*Některé západní agentury šíří pověsti, že prý při havárii v jaderné elektrárně zahynuly tisíce lidí.*“⁶⁴ Následně jsou uvedena přesná čísla hospitalizovaných a jsou zmíněna dvě úmrtí. V závěru odstavce se uvádí, že zemědělství a podniky pracují nadále v obvyklém režimu.⁶⁵ Autor tak čtenáři oznamuje, že západní média podávají veřejnosti falešné informace, zatímco sovětská média jsou ta, která lidem ukazují pravdivou skutečnost. Co se týče podniků a zemědělství, opět má tato zpráva fungovat jako uklidňující faktor, tedy že se nic zásadního nemění ani pro tamější lid, který funguje v normálním režimu.

Dále je popsáno oznámení Rady ministrů Ukrajiny, podle které se radiační situace zlepšuje a „*stav ovzduší na ostatním území Kyjevské oblasti a v Kyjevě nevyvolává obavy.*“⁶⁶ Autor zmínil kvalitu pitné vody a životního prostředí. Poprvé je tak naznačeno, že by mohlo dojít ke kontaminaci a mohlo by být ohroženo zdraví lidí. Autor ale čtenáře znovu ujistil, že je vše v normě.

Závěrečný odstavec, po kterém už následují zprávy z osmi zahraničních měst, opět očerňoval západní média. Tvůrce se zaměřil na sovětský zpravodajský pořad Vremja, kde byla veřejnosti ukázána fotografie stavu, v jakém se Černobyl nachází. Podle fotografie by mělo být zřejmé, že v elektrárně nenastaly žádné obrovské škody a požáry. Západní média, která se snažila tvrdit něco jiného, tak podávala nepravdivé informace. V poslední větě je oznámeno, že stupeň radiace v elektrárně sice klesla, ale stále není v normě. To je velmi důležitá informace, která by se měla nacházet ihned na začátku článku, nikoliv na konci. Navíc vyvrací informace z předchozího dne, kdy byla údajně situace stabilizována.⁶⁷

První zahraniční zpráva pochází z německého Berlína. Tam je údajně radioaktivita v normě a zdraví obyvatelstva není ohroženo. Ve zprávě z Varšavy jsou podány informace, že koncentrace jódu v ovzduší se zvýšila, ale vzhledem k tomu, že se tato koncentrace nebude vyskytovat v ovzduší delší dobu, zdraví lidí není ohroženo. Prý se jednalo jen o „přechodné období“. V závěru je uvedeno, že Polsko neustále

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

komunikuje se sovětskými specialisty a orgány SSSR.⁶⁸ Ukazuje se opětovný scénář uklidňování obyvatelstva, že situace je neustále řešena příslušnými vládními činiteli a nebude se nadále zhoršovat. Co se týče Maďarska, tam je koncentrace jódu v ovzduší v pořádku a obyvatelé nejsou v nebezpečí.

Zprávy o tom, že nebyla naměřena zvýšená radioaktivita, přišly z Bonnu, z Vídně i z Bernu. Podle Švýcarů by se ani radiační situace ve střední Evropě v dalších dnech neměla měnit. Co se týče Německa, spolkový ministr vnitra Zimmermann dokonce zamítl, že by následky havárie mohly jakkoli ovlivnit obyvatelstvo, když na tuto otázku odpovídal v televizi. Pro veřejnost to tak znamená, že situaci okomentoval vysoko postavený vládní činitel, který určitě ví, co říká, a kterému lidé věří.

Stockholmská zpráva se opět dostala k západní médiím, ale tentokrát i k odborníkům. Zatímco západní média byla znovu očeňována, že jejich informace o havárii jsou dohady a spekulace, na západní vědecké odborné kruhy už měli ve Švédsku jiný názor, jelikož zachovávají „*střízlivý přístup při hodnocení jak samotné havárie jaderného reaktoru v Černobylu, tak i jejich důsledků.*“⁶⁹ Následně bylo krátce popsáno, z jakých reaktorů je Černobyl sestaven, což je vhodná doplňující technická informace. V poslední odstavci je přiznáno, že v posledních měřeních byla radioaktivita na území Švédska pětkrát vyšší, než je normální stav. Tato informace je však podána v matoucím souvětí, že se čtenář spíše zaměří na poslední souvětí, jehož polovina je tučně vyznačena. Tato tučná část samozřejmě neříká nic jiného, než že obyvatelstvo není ohroženo a nemělo by se bát, jelikož radioaktivita se stává nebezpečná až v momentě, kdy je její hodnota desetitisícinásobně vyšší, než je norma.⁷⁰

Poslední zahraniční zpráva pochází z Londýna. Zde jsou zmíněni studenti, kteří studují v Kyjevě. Těm údajně britské velvyslanectví oznámilo, aby z města odešli. Oni však nechtějí, jelikož je vše v normálu. Jsou toho názoru, že situace ve městě je naprosto v pořádku a jakýkoliv strach z radioaktivity je akorát akt hysterie. Pijí normálně vodu, i když jsou si vědomi toho, co se v Černobylu stalo, a tím pádem by voda mohla být kontaminovaná.⁷¹ Tyto informace pocházejí od tří studentů, ale ve zprávě nejsou zmíněna

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

jejich jména, ani kde přesně studují. Je tedy těžko ověřitelné, zda jsou tyto informace pravdivé či nikoliv, jelikož čtenář detailně neví, od koho pocházejí.

3.1.4 Hanění západních sdělovacích orgánů

V následujícím čísle Rudého práva, které vyšlo čtvrtého května, jsou havárii v Černobylu věnovány dva články. Oba jsou na straně šest a jsou o něco obsáhlejší než ty předchozí.

Jeden článek najdeme v pravém horním rohu a nese název *Kolem události v Černobylu*. První odstavec vychvaluje sovětské instituce, odborníky a záchranné složky, které pracují na odstranění nebezpečí vzniklé po výbuchu. Druhý odstavec začíná tím, kdo je havárií ovlivněn nejvíce. „*Mimořádná událost je svou podstatou neštěstím, které postihuje lidi a svým způsobem i vědecko-technický pokrok, významné hospodářské úsilí sovětské společnosti.*“⁷² Hlavní bod, který měl být zmíněn, jsou však lidé a jejich zdraví. To je ovlivňováno nejvíce a jsou to právě obyvatelé Ukrajiny, kdo jsou v největším nebezpečí a událostí jsou nejvíce ovlivněni. Dále jsou opět zmíněná západní média, která podle autora Zdeňka Hořeního šíří lživé informace a tuto nešťastnou událost využila k tomu, aby byly šířeny spekulace.

Ve třetím odstavci už jsou konkrétně zmíněny vysoké vládní kruhy. Washington je zde obviňován z vydírání Sovětského svazu zneužitím této nešťastné události. Následně je zmíněná jaderná havárie, která se udála v Pensylvánii. Na závěr je dodáno, že k úniku radioaktivity došlo, stejně jako na Ukrajině a v USA, i v jiných zemích.⁷³ Tato informace má ve čtenáři vyvolat pocit, že událost v Černobylu není ojedinělá a nehody tohoto typu se prostě stávají, takže není důvod k panice.

Následující dva odstavce jsou zaměřeny na další kritiku. O dva odstavce výše tomu neunikly západní tiskové agentury, zatímco v této části jsou nejdříve haněny Spojené státy a Velká Británie, kteří „*se snaží rozvířit kolem havárie v Černobylu doslova hysterii. Ano, hysterii.*“⁷⁴ Čtenáři je tím neustále opakováno, že výroky vlády Sovětského svazu, že je vše v pořádku, jsou těmi správnými a ostatní země se jen snaží v lidech vyvolat zděšení. Černobyl slouží jen jako záminka k tomu, aby byl Sovětský svaz očerňován a pomlouván, a tím pádem dochází i ke snaze zničit mezinárodní vztahy.

⁷² HOŘENÍ, Zdeněk. Kolem události v Černobylu. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 103, s. 6. ISSN 0032-6569

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

V neposlední řadě je zmíněno, o co všechno se SSSR zasloužil. Autor se z něho snaží udělat usmiřovatele a mírotvorce a z ostatních zemí jeho nepřátele, kteří se jen snaží odlákat pozornost od všech dobrých věcí, které SSSR dokázal.

Další odstavec poukazuje na skutečnost, že jakékoliv pokroky lidstva v oblasti vědy a techniky mohou přinést i oběti, ať už lidské, či materiální. Je to tragická daň, která je ale zcela normální a není to nic neobvyklého.⁷⁵ Ať už se jedná o jakoukoliv havárii, nemusí jít přednostně o jadernou, je pravděpodobné, že přinesou nějaké lidské oběti. Není to však nic nezvyklého a lidstvo se s takovýmto nebezpečím musí smířit. Na konci článku je znovu dodáno, že je to právě sovětská vláda, která se snaží celou situaci nejlépe vyřešit a ostatní země jen v lidech vyvolávají pocity hysterie. SSSR je znakem míru, úsilí a snahy.⁷⁶

Druhý článek nese název *Situace po havárii pod kontrolou* a jeden ze dvou hlavních úvodních podtitulků se jmenuje *Pomlouvачné výmysly ve sdělovacích prostředcích na Západě*. Ihned z počátku je patrné, že se autor titulky snaží čtenáři namluvit, že situace je v pořádku a západní agentury šíří nepravdivé informace.

V prvním odstavci je veřejnost informována o tom, že předseda rady ministrů SSSR Nikolaj Ryžkov a tajemník ÚV KSS Jegor Ligačov se byli na situaci v Černobylu osobně podívat. Společně pak s vládní komisí a dalšími sovětskými institucemi projednali opatření, která mají dát situaci znovu do normálního stavu. Opatření také mají pomoci místnímu obyvatelstvu a odstranit následky havárie.⁷⁷ Autor se tak snaží přesvědčit veřejnost, že sovětská vláda vše řeší. Není však zmíněno, jaká opatření to jsou, co přesně zahrnují a jak budou prováděna. Dále je zmíněno, že se Nikolaj Ryžkov a Jegor Ligačov osobně setkali s pracovníky jaderné elektrárny a zajímají se o momentální situaci obyvatel.⁷⁸ Sovětští vládní činitelé tak ukazují, že se o obyvatele a jejich životy starají.

Následující odstavce věnují pozornost západním sdělovacím prostředkům, jež jsou opět zobrazovány jako autoři pomluv a Černobyl využily ke špinavým politickým cílům. Hlavní nepřítel jsou znovu přímo zmíněné Spojené státy a Velká Británie. Autor uvedl několik událostí, za které jsou tyto země zodpovědné, a je toho názoru, že se jen země snaží odvést pozornost od svých vlastních problémů. Ohrožují celý svět, ničí

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ *Situace po havárii pod kontrolou. Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 103, s. 6. ISSN 0032-6569.

⁷⁸ Tamtéž.

Evropu a snaží se vést protisovětskou kampaň, k čemuž využívají právě jadernou katastrofu v Černobylu.⁷⁹ Autor se tak v této části vůbec nezaměřuje na jadernou havárii, ale snaží se zneuctít a pomluvit ostatní státy a vyvolávat ve čtenáři pocity, že jsou tyto země daleko horší než Sovětský svaz, kde se havárie udála. Na závěr devátého odstavce je oznámeno, že situace v oblasti Černobylu se normalizuje, avšak tuto informaci západní média nikdy nikomu neposkytnou, jelikož veřejnost informují jen špatnými fakty, nikoliv těmi dobrými.

Poslední odstavce před zprávami ze zahraničních měst pokračují v hanění západních sdělovacích prostředků a zemí. Podle neznámých a nepojmenovaných zdrojů „některé země demonstrativně své občany ze Sovětského svazu odvolávají.“⁸⁰ Není to však starost západních zemí o své obyvatele, nýbrž politická propaganda a snaha zničit mezinárodní vztahy.

První zahraniční zpráva pochází z Bonnu, jsou v ní zmíněni západoněmečtí turisté. Ti si došli na lékařské vyšetření, podle kterého jsou zdravotně všichni naprosto v pořádku a nejsou zvýšenou radioaktivitou ohroženi. Ve zprávě však nejsou uvedena jakákoliv jména turistů a informace tím pádem nejsou nijak podloženy.

Varšava i Berlín ujišťují čtenáře, že situace je v pořádku. V Polsku se podle zprávy snížila koncentrace jódu v atmosféře a stav se tak začíná vracet do normálu. V Berlínské zprávě je oznámeno, že radioaktivita byla měřena před dvěma dny, je stabilizovaná a od 30. dubna je na možné nejnižší úrovni.

Poslední zpráva pochází z New Yorku a informuje veřejnost, že Sovětský svaz pracuje na tom, aby zlikvidoval následky jaderné havárie. Je sice zmíněno, že k tomu mají v dispozici vědecké, materiální i technické možnosti, ale není detailně přiblíženo, jak k likvidaci dochází.⁸¹

3.1.5 Naměřená radioaktivita nepředstavuje hrozbu pro lidské zdraví

Na první straně čísla 104 se nachází první zpráva související s Černobylem. Je k nalezení v pravém dolním rohu a nese název *Měření radioaktivity na území ČSSR*. Podle této zprávy se čtenáři dozvídají, že radioaktivita je měřena každý den a v některých oblastech došlo ke zvýšení. Toto zvýšení ale nadále neohrožuje lidské zdraví

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

a nepředstavuje žádné nebezpečí pro obyvatele. Kromě životního prostředí jsou sledovány i potraviny a celkově úroveň radioaktivity klesá.⁸²

Další článek je dostupný na straně sedm. Jeho hlavní titulek už se tentokrát zaměřuje na Západ a zní *Nepřátelská kampaň na Západě. Po Havárii v Černobylské jaderné elektrárně* je tentokrát podtitulek. Podle úvodu člověk nabírá dojem, že článek se bude ubírat dobrým směrem, jelikož je v něm napsáno, že jiné státy a organizace poskytují pomocnou ruku Sovětskému svazu. Vzhledem k hlavnímu titulku je však perex matoucí.

První odstavec je poděkováním všem, kteří se snaží Sovětskému svazu pomoci a chápou, jak těžká je momentální situace. Je však dodáno, že pomoc bude přijata jen v případě, zda se ukáže být „*navrhovaná s dobrými úmysly, užitečná*.“⁸³ Havárii a tomu, jak jsou odstraňovány její následky, se nevěnuje ani další odstavec. Nic ohledně situace v Černobylu se z něho nedozvíme, autor textu jen vyjadřuje své názory a hypotézy. Jadernou katastrofou se nezabývá a snaží se spíše odvést pozornost nesmyslnými větami, kterými pouze kritizuje. Až ve třetím a čtvrtém odstavci, které jsou oproti těm předchozím velmi krátké, se autor zmiňuje, že jsou kontrolovány zbylé reaktory a pokračuje odstraňování následků havárie. Opět ale není zmíněno jak, kým, jakými prostředky, ani jak jsou závažné.

Dále se autor zaměřuje na potřeby Spojených států amerických a jejich činy. Podle něj jsou vládní činitelé, novináři a tiskové orgány jen tvůrci strachu a do světa vypouštějí „báchorky“. Naprostý nesmysl pak vidí v tom, že se Spojené státy chtějí na situaci zaměřit sami a provést vyšetřování v místě nehody. Tento požadavek mu přijde naprosto absurdní a nevidí žádný závažný důvod, aby byl požadavek schválen. Přijde mu to zbytečné. V textu pokračuje tím, že Spojené státy obviňuje z barbarství a hanebnosti. K tomuto výroku dodal, že se to týká konkrétně jejich „*agrese proti Libyi, od jaderných výbuchů v Nevadě, které vyvolaly rozhořčení celého lidstva, a od militaristického programu hvězdných válek*.“⁸⁴ Celý tento text nemá s Černobylem téměř nic společného a autor se jen snaží využít tyto události k pomlouvání a očerňování Spojených států, ze kterých dělá narušitele dobrých mezinárodních vztahů a tvůrce propagandistické války.

⁸² Měření radioaktivity na území ČSSR. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 104, s. 1. ISSN 0032-6569.

⁸³ *Nepřátelská kampaň na Západě*. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 104, s. 7. ISSN 0032-6569

⁸⁴ Tamtéž.

Poslední odstavec, po kterém následují zprávy ze zahraničních měst, se zaměřuje na reportáž ohledně situace v Černobylu, která byla odvysílána v pořadu Vremja. Podle záznamů jsou stavby okolo čtvrtého poškozeného reaktoru v pořádku. Na závěr zmiňuje, že klesl i stupeň radioaktivity v místě nehody.

První zpráva pochází ze Švédska, kde bylo rozhodnuto o zákazu dovozu potravin z východní Evropy. Je to však jediná země, která toto rozhodnutí změnila, když zjistila, že situace není tak vážná a lidské zdraví není tolik ohroženo. Ze zprávy z Helmstedtu je čtenářům oznámeno, že radioaktivita sice byla naměřena, ale není na nebezpečné úrovni. V Polsku a ve Velké Británii dokonce nebyla naměřena radioaktivita vůbec a autor tak zdůrazňuje, že hysterie panující ohledně jaderné katastrofy má působit pouze jako kampaň proti Sovětskému svazu.⁸⁵

Poslední čtyři zprávy ze zahraničních měst podávají čtenáři stejné informace, jen jsou jinak formulované. Ve všech zemích byla radioaktivita naměřena ve vyšším stupni, ale stále nepředstavuje žádné nebezpečí, a lidské zdraví tak není ohrožené. Informace o tom, že obyvatelé se nemusí bát a jejich fyzický stav nepřijde k újmě je vždy v textu tučně vyznačen, zatímco informace o zvýšení radioaktivity nikoliv.⁸⁶ Tučně vyznačené písmo se tak snaží upoutat čtenáře k té části textu, která uklidňuje obyvatele, že jim nic závažného nehrozí. Má představovat skutečnost, že jsou tyto informace důležitější.

3.1.6 Odstraňování následků černobylské havárie

V Rudém právu ze šestého května najdeme ihned na titulní straně článek o jednom odstavci s názvem *Pokračuje měření radioaktivity*. Informuje čtenáře, že radioaktivita na území ČSSR je nadále měřena a probíhá i kontrola potravin.

Druhý článek je na straně sedm a obsahuje dvaadvacet odstavců. Jeho hlavní titulek nese podobu *Odstraňují se následky havárie*. V perexu je poprvé uvedeno, jak probíhá odstraňování následků jaderné katastrofy – „*provádí se odmořování prostoru 4. bloku jaderné elektrárny.*“⁸⁷ Čtenáři jsou poskytnuty nové, detailnější informace i v následujících odstavcích. Je oznámeno, že řeka, ležící na zasaženém území města Pripjať, je přehrazována kvůli možnému znečištění. Dále je řeč o obyvatelích, kteří byli evakuováni z postižené oblasti. Není popsáno, zda na ně mělo radioaktivní záření nějaký

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ *Odstraňují se následky havárie. Rudé právo. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 105, s. 7. ISSN 0032-6569*

dopad a zda jsou zdravotně v pořádku, nýbrž je autorem uvedeno, že obyvatelstvo momentálně „pracuje v jiných podnicích, kolchozech, sovchozech a na jiných stavbách.“⁸⁸

Následují zprávy ze zahraničních měst. První pochází z Hamburku a jsou v ní popsána slova Borise Jelcina, prvního tajemníka městského výboru KSSS v Moskvě. Zpočátku je zmíněno, jaký dopad měl vyšší stupeň radioaktivního záření na dobytek a zemědělství. To jsou všechno nové informace, které doposud nikdo neuveřejnil. Když je však položena otázka týkající se zamoření tekutin a obilí na Ukrajině, Jelcin na tento dotaz v podstatě neodpověděl.⁸⁹ Jeho reakce je vyhybavá a místo stručné a upřímné odpovědi odvedl téma k zavádějícím informacím, které s tím nemají nic společného. Opět zaznělo nařčení, že ostatní země vedou propagandistickou válku. Poté se Jelcin zaměřuje na příčiny havárie, ke kterým ale nemá co dodat, odstavec s tímto tématem je tudíž zbytečný a neposkytuje čtenáři žádné relevantní informace. Jelcin zdůrazňuje, že „nedošlo k žádnému jadernému výbuchu“, což je zavádějící informace, jelikož během exploze páry a vodíku se uvolnilo množství radioaktivních látek.

Ve zprávě z Londýna není řečeno nic zásadního, jen je třeba podotknout, že se v ní Georgij Arbatov, ředitel sovětského Ústavu pro záležitosti USA a Kanady, zastal Sovětského svazu. Podpořil Sovětský svaz, i přesto, že o výbuchu jaderného reaktoru veřejnost jakkoli neinformoval. Z vídeňské zprávy se toho čtenář také mnoho nedozví, jsou v něm jen zmíněná různá jména vládních činitelů, kteří se budou nehodou zabývat osobně v Moskvě.⁹⁰

Zpráva z čínského Pekingů oznamuje čtenáři, že katastrofa v Černobyli nijak neovlivní rozhodnutí o možném vytvoření sovětsko-čínské jaderné spolupráce. Čínská delegace se i kvůli tomu vydá do Sovětského svazu. Ve zprávě z Tokia je obsaženo, že byla na jejich území naměřena radioaktivita, za kterou může „údajně“ výbuch v Černobyli.⁹¹ Autor se tím snaží čtenáře zmást, že je možné, aby zvýšený stupeň radioaktivity nepocházel z Černobyli, ale existuje možná i jiný důvod, proč se na japonském území radioaktivita objevila.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

Ve zprávě ze Stockholmu je uvedeno, že kritický bod po havárii byl zdolán. Je zajímavé číst toto tvrzení, když podle minulých informací radioaktivita neustále klesala a nebyla nikterak nebezpečná. Dále je ve zprávě zmíněno, že ostatní země pracují na tom, aby zmírnily svá preventivní opatření v důsledku havárie v Černobylu.⁹² Do této doby však nebyly uvedeny žádné informace o tom, kdo dělá preventivní opatření a jak přesně vypadají. Neustále bylo čtenářům opakováno, že radioaktivní záření nemůže ohrozit lidské zdraví a obyvatelé by se tak neměli ničeho bát a propadat panice. Na konci švédské zprávy je zmíněno, že byly předčasně ukončeny prodloužené „májové“ svátky právě z důvodu strachu z naměřené radioaktivity.⁹³ Tato informace je také nová a vnáší jisté pochyby do tvrzení vládních činitelů, že je vše v pořádku a lidé by neměli mít obavy.

Další zprávy, které pocházejí z Polska a ze západního Německa, informují čtenáře o tom, že se v Bonnu radioaktivita nadále nešíří (nikdy však nebylo oznámeno, že by se šířila), a že ve Varšavě nemá vliv na životní prostředí. Londýn informuje čtenáře stejně jako Varšava, ale na rozdíl od ní bylo v hlavním městě Velké Británie potvrzeno, že se stopy radioaktivity objevily v mléce. V neposlední řadě je zde podána informace, že *„zvýšená radioaktivita byla zaznamenána ve Skotsku u jaderné elektrárny v Hunterstonu.“*⁹⁴ Tento detailní údaj má ve čtenářích vyvolat pochybnosti, zda zvýšená radioaktivita pochází právě z Černobylu. Je možné, že zvýšenou radioaktivitu mohla vyvolat právě jaderná elektrárna v Hunterstonu.

3.1.7 První zprávy od hlavní hygieničky ČSR

Černobylské havárii jsou v čísle 106 věnovány dva články. První se nachází na titulní straně a je v podobě rozhovoru s hlavní hygieničkou ČSR. Rozhovor obsahuje čtyři otázky a téma je konkrétně zaměřeno na situaci na území ČSR po jaderné havárii.

V první otázce MUDr. Dana Zusková ujišťuje čtenáře, že situace v ČSR není nebezpečná obyvatelům a ani není ohroženo životní prostředí. Vyšší radioaktivitu se sice podařilo naměřit, ale nepředstavuje žádnou větší hrozbu. Ve druhé otázce jsou obyvatelé ujišťováni, že radioaktivita je pod neustálým měřením a dohledem, a byla přijata opatření pouze v oblasti zemědělství. Dále jsou lidé uklidňováni, že v ČSR by se každý měl chovat naprosto normálně, jelikož není žádný důvod k panice a hysterii. Každý by měl akorát

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

dbát na to, aby dodržoval správnou osobní hygienu a umýval zeleninu před požitím. Hygienička také zmiňuje, že by obyvatelé měli věřit vládě. Snaží se tak čtenáři naznačit, že vláda ví nejlépe, co dělá. Poslední otázka je věnována lidem, kteří samovolně požívají jodid draselný. Zusková se snaží objasnit, zda je potřeba, aby ho obyvatelé na území ČSR brali.⁹⁵

Druhý článek se nachází na šesté straně a zabírá zhruba její třetinu. Je to reportáž, která se objevila v *Pravdě*, sovětském listu. V prvním odstavci je popsáno, jak po havárii vypadá město Pripjat'. Z dříve rušného místa se stalo „město duchů“ a jediné, co se v něm děje, je kontrola radioaktivity. Také probíhá dozor nad zbylými třemi reaktory v Černobylu. Následně je popsáno, co zapříčinilo výbuch čtvrtého reaktoru a jak dále postupoval požár. Je k tomu dodáno, že situace po explozi a hašení ohně byla velmi komplikovaná, ale nakonec se ji podařilo dostat pod kontrolu.⁹⁶

Reportáž se dále vrací ke stejným demagogickým výročkům, jako to bylo v každém čísle předtím. Údajné informace o tom, že se radioaktivní mrak linul od Černobylu do dalších zemích, které podávají média ze zahraničí, nejsou pravdivé a mají jen za úkol vyvolat v lidech hysterii. Autor reportáže dodává: „*Co může být ostudnějšího než podobná škodolibost?*“⁹⁷ Následující odstavce informují čtenáře o tom, jak probíhala evakuace obyvatel, kdy byl zjištěn první vyšší stupeň radioaktivity v meteorologické stanici, která leží v blízkosti Černobylu, ale také jak na evakuaci reagovali řidiči autobusové dopravy. Ti se údajně ničeho nebáli a nikdo z nich se nerozhodl, že by se vystěhování obyvatel nezúčastnil.⁹⁸

V devátém odstavci je vylíčeno, co bylo obyvatelům po evakuaci z postižených oblastí poskytnuto. V textu jsou zmíněna i jména několika lidí, kteří s otevřenou náručí přijali vystěhované obyvatele do svých domovů. Ti, co normálně pracují v hospodářských organizacích, začali po evakuaci pomáhat v jiných kolchozech (většina z nich byla umístěna do borovanského okresu). Dále je také poděkováno kyjevským lékařům, kteří se ničeho nebáli a snažili se okamžitě pomoci všem trpícím.⁹⁹

⁹⁵ Nejsou důvody k obavám. Rozhovor s hlavní hygieničkou ČSR. *Rudé právo*. Praha, 7.5.1986, roč. 66, č. 106, str. 1. ISSN 0032-6569

⁹⁶ Reportáž zpravodajů Pravdy z černobylské jaderné elektrárny. Zápas s následky havárie. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 106, s. 6. ISSN 0032-6569

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

Téměř před koncem je v reportáži uvedeno, že v okolí elektrárny panuje pořádek a klid. V předposledním odstavci jsou zmíněna jména lidí, kteří se statečně podílejí na odstranění následků jaderné havárie. Je také zmíněno, jak daná likvidace následků probíhá – dochází ke konzervaci a chlazení ostatních tří energobloků. Na závěr jsou čtenáři přesvědčeni, že situace je pod kontrolou a radioaktivita opět klesla a sledováno je také životní prostředí.¹⁰⁰

Třetí a také poslední článek z čísla 106 je na straně sedm. Nese název *Tisková konference v Moskvě* a poskytuje další podrobnosti ohledně havárie. Již v úvodu jsou napsány nové informace, o kterých se do té doby nikdo nezmínil. Je konečně přiznáno, že „nejpravděpodobněji“ zapříčinila nehodu exploze čtvrtého reaktoru. Je uvedeno přesné datum a hodina, kdy k výbuchu došlo, ale také to, že reaktor byl v tu dobu snížen na 200 MWt.¹⁰¹

3.2 Mladá fronta

První oznámení o havárii v Černobylu se v deníku *Mladá fronta* objevilo také dne 29. dubna 1986. V tučném odstavci bylo čtenářům sděleno, že při výbuchu došlo k poškození jednoho z reaktorů, byla vytvořena vládní komise a probíhá odstraňování následků. Na začátku druhého odstavce je zmíněno, že incident tohoto druhu se v Sovětském svazu stal poprvé, kdežto v jiných zemích už se takové havárie staly. Ve zbytku článku je vyjmenováno několik havárií, ke kterým došlo ve Spojených státech amerických na konci 70. let 20. století.¹⁰² Celkově je tak pouze ¼ článku orientovaná na nehodu v Černobylu, ve zbylých ¾ je v podstatě Sovětský svaz ospravedlňován. Pozornost je směřována na jiné katastrofy, aby bylo čtenářům jasné, že k takovéto nehodě může dojít kdykoli a kdekoli.

O den později byl vydán malý článek s názvem *Odstraňují se následky havárie*. Poprvé je zmíněno, že vládní komisi vede Boris Ščerbina, a že při havárii zahynuli dva lidé. Také je konkrétně poznamenáno, že byl poškozen čtvrtý reaktor. V závěru stojí, že radiační situace je stabilizována.¹⁰³ Článek je kratší než ten, co byl vydán o den dříve, ale

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Další podrobnosti k havárii v Černobylu. Tisková konference v Moskvě. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 106, s. 7. ISSN 0032-6569

¹⁰² Oznámení rady ministrů SSSR. Havárie jaderné elektrárny. *Mladá fronta*. Praha, 29.4.1986, roč. XLII, č. 100, str. 5. ISSN 0323-1941

¹⁰³ Zpráva rady ministrů SSSR. Odstraňují se následky havárie. *Mladá fronta*. Praha, 30.4.1986, roč. XLII, č. 101, str. 5. ISSN 0323-1941

celý jeho obsah se týká černobylské havárie, a také se z něj čtenáři dozví několik nových informací.

Na Svátek práce jsou v jednom čísle vydány dva články. První z nich je na straně dva, je velmi krátký a má pouze jeden odstavec. Uvádí se v něm, že poznatky z měření radioaktivity vyhodnocují ministerstva zdravotnictví ČSR a SSR, zdraví lidí není ohroženo a zvláštní opatření se tak nemusí přijímat.¹⁰⁴ Druhý článek je obsáhlejší a čtenář ho najde na straně pět. Je v něm zmíněno, že se úroveň radioaktivity snížila a nedochází ke štěpení jaderného paliva. Tučně je zvýrazněno, že probíhá očista zasažených míst, ale není konkrétně řečeno, jakou technikou, ani kým. Následně jsou západní agentury obviněné ze šíření lží. Na závěr je uvedeno, že jaderná havárie v Černobylu nepředstavuje pro jiné země nebezpečí.¹⁰⁵ Čtenáři se sice dozvídají nové informace, ty ale opět nejsou nijak podrobně popsány.

Znovu se o Černobylu v Mladé frontě psalo o tři dny později. Ve zprávě je oznámeno, že se radioaktivita v místě elektrárny snížila o 25-50 %. Jsou v ní také nové informace - 18 osob je ve vážném zdravotním stavu (ale je jim poskytována zdravotní pomoc) a dva členové politického byra osobně navštívili oblast elektrárny. Dále je konstatováno, že Sovětský svaz disponuje dostatečnými prostředky pro likvidaci následků havárie, a tak nepotřebuje pomoc jiných států. Na konci článku jsou čtenáři ujišťováni, že situace je pod kontrolou.¹⁰⁶ Z celého článku má čtenář pocit, že situace vlastně není tak vážná, vše se zlepšuje a lidé se nemají čeho obávat.

Následující den jsou vydány v deníku dva články. První s názvem *Měření radioaktivity* je velmi krátký. Pouze informuje čtenáře o tom, že v některých oblastech Československa byla naměřena zvýšená radioaktivita, která ale neohrožuje lidské zdraví.¹⁰⁷ Druhý článek se převážně orientuje na hanění západních médií. Na začátku je konstatováno, že Sovětský svaz rád přijme pomoc jiných států, pokud bude užitečná a s dobrými úmysly. Následující odstavce už popisují, jak se jiné země vyžívají v černobylském neštěstí a z důvodu propagandy šíří nepravdivé informace. Druhá polovina článku je zaměřená na Spojené státy americké. Ty údajně šíří o havárii pověsti,

¹⁰⁴ K havárii jaderné elektrárny. *Mladá fronta*. Praha, 1.5.1986, roč. XLII, č. 102, str. 2. ISSN 0323-1941

¹⁰⁵ Rada ministrů SSSR k situaci v Černobylu. Odstraňování následků havárie. *Mladá fronta*. Praha, 1.5.1986, roč. XLII, č. 102, str. 5. ISSN 0323-1941

¹⁰⁶ N. Ryžkov aj. Ligačov v oblasti černobylské elektrárny. Likvidace následků havárie. *Mladá fronta*. Praha, 4.5.1986, roč. XLII, č. 103, str. 3. ISSN 0323-1941

¹⁰⁷ Měření radioaktivity. *Mladá fronta*. Praha, 5.5.1986, roč. XLII, č. 104, str. 2. ISSN 0323-1941

aby odpoutaly pozornost od svých vlastních barbarských činů a pouze poškodily mezinárodní vztahy.¹⁰⁸ Článek má přitom naopak odpoutat pozornost od černobylské havárie. Má přesvědčit čtenáře, že Sovětský svaz neudělal nic špatně. Černé svědomí by měly mít jiné země.

V článku ze 6. května 1986 je nejprve uveřejněna zpráva z agentury TASS, ve které je zmíněno přehrazování řeky Pripjat', aby nedošlo k jejímu znečištění. Na konci zprávy jsou první informace ohledně evakuace obyvatel. V druhé polovině článku je popisována odvysílaná reportáž sovětské televize, ve které bylo řečeno, že probíhají zemědělské práce a různé pracovní dny.¹⁰⁹ Tento článek má čtenáře přesvědčit, že na Ukrajině pokračuje život zcela normálně, nic se nezměnilo a situace je stejná jako před havárií.

Následující den je vydaná zpráva s názvem *Zdraví lidí není ohroženo*. Jedná se o rozhovor s hlavní hygieničkou Československa, MUDr. Danou Zuskovou. Ta v rozhovoru uvedla, že naměřená radioaktivita je sice vyšší, ale neohrožuje zdraví. Dvakrát denně jsou vyhodnocovány výsledky měření radioaktivity, byla přijata zvláštní opatření při krmení dojníc a potraviny s vodou jsou pod zdravotnickou kontrolou. Zusková také konstatuje, že by lidé neměli brát jodid draselný, měli by důvěřovat vládním orgánům a „v případě nutnosti, i když situace tomu nenasvědčuje, by byla přijata všechna nezbytná opatření k ochraně zdraví“¹¹⁰. I tento rozhovor má ujišťovat obyvatele Československa, že situace je pod kontrolou, nikomu nic nehrozí a vláda vše vyřeší.

3.3 Lidová demokracie

První zprávu o události zveřejňuje *Lidová demokracie*, orgán československé strany lidové, 29. dubna 1986. Je to pouze jeden krátký odstavec, ve kterém je sděleno, že byl při havárii poškozen jeden z reaktorů a likvidují se následky nehody. Také jsou čtenáři informováni, že v jiných zemích už k takovým katastrofám došlo, a jako příklad

¹⁰⁸ Pravda o reakci západu na havárii v černobylské elektrárně. Západ šíří pověsti a výmysly. *Mladá fronta*. Praha, 5.5.1986, roč. XLII, č. 104, str. 5. ISSN 0323-1941

¹⁰⁹ Reportáž sovětské televize z okolí Černobylu. Likvidace důsledků havárie pokračuje. *Mladá fronta*. Praha, 6.5.1986, roč. XLII, č. 105, str. 5. ISSN 0323-1941

¹¹⁰ Rozhovor ČTK s hlavní hygieničkou ČSR. Zdraví lidí není ohroženo. *Mladá fronta*. Praha, 7.5.1986, roč. XLII, č. 106, str. 2. ISSN 0323-1941

je jmenovaná Amerika.¹¹¹ Sovětský svaz se tak hned v prvním článku ohledně havárie v Černobylu snaží odpoutat pozornost na jiné země a zpochybnit je.

Následující den je vydána zpráva rady ministrů SSSR nesoucí název *K havárii v elektrárně*. Je v ní zmíněno, že v místě elektrárny pracuje vládní komise, čtvrtý blok byl poničen a radiační situace je stabilizována. Také je oznámeno, že zahynuli dva lidé a někteří obyvatelé v okolí elektrárny byli již evakuováni.¹¹² Ani tato zpráva není dlouhá, čtenáři se však alespoň dozvídají pár nových podrobností. Článek v nich má nicméně vyvolat pocit, že se nic strašného v Černobylu nestalo.

V oznámení ze 4. května 1986 je sděleno, že různí představitelé vlády se osobně zajeli podívat do zničené elektrárny. Starají se o dočasně evakuované pracovníky, pokračují v likvidaci následků a celou situaci organizovaně řeší.¹¹³ Informace se nijak neliší od těch, které byly konstatované v jiných periodicích. Vše je pod kontrolou, radioaktivita klesá a západní média jen šíří paniku. Liší se pouze závěr článku, který je věnován britské vládě a zahraničním studentům, jež pobývají v Sovětském svazu. Britové se potkali s nepochopením, když některé své občany odvolali z SSSR. Vládě tato reakce přišla přehnaná. Poslední odstavec je věnován studentům ze zahraničí, kteří promlouvají ve prospěch Sovětského svazu. Jsou si jistí, že západní tisk šíří nesmysly, jejich zdraví není ohroženo, vláda má vše pod kontrolou a nedopustila by, aby se někomu něco stalo.¹¹⁴ Zpráva má ve čtenářích vyvolat pocit, že sovětská vláda dělá pro své občany jen to nejlepší, nikdo není v nebezpečí a situace není vážná.

Následující dva články, z pátého a osmého května, obsahují pouze zprávy z agentury TASS. Je v nich sděleno, že některé země šíří o havárii nesmysly, aby poničily mezinárodní vztahy.¹¹⁵ Také se provádí odmořování 4. bloku elektrárny, úroveň radiace se snižuje a probíhá přehrazování řeky Pripjat'. Všechny zemědělské práce pak nadále pokračují.¹¹⁶ Vládní kruhy tím obyvatele přesvědčují, že život probíhá normálně, nic tragického se neděje a vše je pod kontrolou.

¹¹¹ Havárie v jaderné elektrárně. *Lidová demokracie*. Praha, 29.4.1986, roč. XLII, č. 100, str. 2. ISSN 0323-1143

¹¹² K havárii v elektrárně. *Lidová demokracie*. Praha, 30.4.1986, roč. XLII, č. 101, str. 2. ISSN 0323-1143

¹¹³ Pokračující práce na likvidaci havárie. *Lidová demokracie*. Praha, 4.5.1986, roč. XLII, č. 103, str. 2. ISSN 0323-1143

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ K havárii v jaderné elektrárně. Zpráva agentury TASS. *Lidová demokracie*. Praha, 5.5.1986, roč. XLII, č. 104, str. 2. ISSN 0323-1143

¹¹⁶ Likvidace havárie pokračuje. *Lidová demokracie*. Praha, 8.5.1986, roč. XLII, č. 105, str. 2. ISSN 0323-1143

3.4 Svobodné slovo a Práce

Po zanalyzování deníku revolučního odborového hnutí, *Práce*, jsem došla ke zjištění, že články v něm vydávané jsou velmi podobné, nebo dokonce totožné, jako ty vydávané v ostatních periodících.¹¹⁷ Ke stejnému nálezu jsem došla i po prozkoumání listu československé strany socialistické, *Svobodného slova*. První oznámení o události, jež byla zveřejněna vždy až 29. dubna 1986, byla ve všech novinách úplně totožná. Maximálně se lišila jedním až dvěma slovy v nadpisu.¹¹⁸ Stejně tomu bylo i s články vydávanými v následujících dnech. Obsahy zpráv byly úplně totožné, nebo byly velice podobné. Některé články byly kratší, ale to jen z toho důvodu, že z nich bylo odebráno pár vět, obsah vždy zůstal stejný.

Z analýz všech periodik tak vyplývá, že novináři v dané době neměli žádnou svobodu slova a jeden obsah článku se vždy otiskl do všech ostatních novin. Je zřejmé, že se vládní kruhy snažily nejprve celou událost utajit, jelikož první zprávy byly vydané až po několikadenní prodlevě. Je evidentní, že obyvatelé Československa byli vždy ujišťováni, že je situace pod kontrolou, nejsou v nebezpečí a jejich zdraví není ohroženo. Zároveň byla v člancích neustále očerňována západní média či jiné země, aby se od havárie v Černobylu odtrhla pozornost.

3.5 Reakce Československé televize na havárii

Kromě novin a časopisů sloužila jako státní informační prostředek také Československá televize. První zpráva o události z Černobylu byla vysílána v hlavní večerní zpravodajské relaci, tedy v Televizních novinách.¹¹⁹ Ve zkratce je shrnuto prvních sedm dní, jak Československá televize informovala diváky o jaderné havárii.

3.5.1 První informace o jaderném výbuchu v Televizních novinách

Československá televize poprvé informovala zemi o katastrofě z Černobylu 29. dubna, to znamená tři dny po havárii, kdy poprvé svět o události informoval Sovětský svaz. Nejprve byla odvysílána reportáž ze sovětské televize Vremja, která byla přeložena moderátorem Miroslavem Boudou do českého jazyka. Podle sovětských informací bylo oznámeno, že v Černobylu došlo k havárii související se čtvrtým reaktorem. Vládní

¹¹⁷ *Práce*. Praha, 29.4.-7.5.1986, roč. XLII, č. 100-107. ISSN 0231-6374

¹¹⁸ *Svobodné slovo*. Praha, 29.4.-7.5.1986, roč. XLII, č. 100-107. ISSN 0231-732X

¹¹⁹ Československá televize. Pořady. In: *Cs.wikipedia.org*. [online]. 26.02.2021. [cit.05.03.2021]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_televize

komise se stará o likvidaci následků havárie, radiační situace byla stabilizována a o život přišli dva lidé. Po sovětské reportáži byla Boudou doplněná informace, že na území Československé socialistické republiky probíhá měření a žádný únik radioaktivních látek nebyl doposud zjištěn.¹²⁰

Zpráva z československé televize byla krátká, reportáž trvala zhruba minutu a půl. Dozvídáme se z ní také o evakuaci obyvatel, ale není řečeno, z jakých měst či vesnic evakuace probíhala a kolika lidí se týkala. Veřejnosti také nejsou zobrazeny žádné fotografie či videa, jak to po výbuchu v elektrárně vlastně vypadalo. Celkově se diváci ze zprávy nedozvídají příliš mnoho podrobných informací a oznámení působí spíše klidně, aby v lidech nevyvolalo paniku. Jak je situace doopravdy vážná není zmíněno.¹²¹

3.5.2 První fotografie z Černobyli po katastrofě

Následující den je ihned na začátku reportáže o havárii odvysílána zpráva z hlavní zpravodajské relace sovětské televize, která je přeložena do českého jazyka. Zpráva opět pocházela od rady ministrů. Je v ní doplněno, že se úroveň radioaktivity na území Černobyli a v okolí snížila. Poprvé je v televizi také proveden útok na západní média a jejich dezinformace (v elektrárně měly údajně zemřít tisíce lidí), proto rada ministrů doplnila informaci s konkrétním počtem hospitalizovaných lidí. Následně je zveřejněna první (černobílá) fotografie, která byla pořízena pracovníkem elektrárny po havárii. Na fotografii jsou zobrazeny pozůstatky čtvrtého reaktoru, ale moderátor oznamuje, že „o žádné obrovské škody a požáry“¹²² se nejedná. Zbytek sovětské reportáže už je namířen pouze na západní agentury, které jsou očerňovány ze šíření nesmyslů. Miroslav Bouda následně zmiňuje, že se radiační situace na území jaderné elektrárny a v okolí dokonce zlepšuje, stav ovzduší nevyvolává žádné obavy a pitná voda i voda v řekách je v naprostém pořádku.

Poté je přečteno sdělení z Československé tiskové kanceláře, která informuje o různých místech, jež se zabývají měřením radioaktivity na československém území. Následuje informace o zvláštních opatřeních, která nemusí být na území Československa přijata, jelikož není, podle měření, ohrožen zdravotní stav obyvatelstva.¹²³

¹²⁰ ČERNOBYL – jak Československá televize v roce 1986 informovala o havárii, YouTube. Zveřejněno 28. dubna 2018. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg>

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž.

Reportáž, oproti té z předešlého dne, je tentokrát o něco delší, má téměř 4 minuty. Diváci se ale mnoho konkrétních informací o situaci v Černobylu nedozvídají, jelikož televize se spíše zaměřila na hanění západních médií. Celkově se reportáž snaží diváky uklidnit a přesvědčit je, že je situace pod kontrolou a doopravdy není vážná. K tomu má sloužit i přiložená černobílá fotografie, podle které to vypadá, že se v jaderné elektrárně nic tak hrozného nestalo.

3.5.3 Oslavy Svátku práce

Třetí den se o havárii v Československé televizi mlčí. Bylo totiž prvního května a v zemi probíhaly oslavy Svátku práce. Obyvatelé Československa slavili v ulicích a zástupci státu pravděpodobně nechtěli odvracet pozornost k závažné černobylské situaci a upozorňovat na ni. Zároveň nechtěli nijak narušit probíhající oslavy významného svátku pracujícího lidu.¹²⁴

3.5.4 Očerňování Velké Británie

Dne 2. května je v Československé televizi odvysílaná propagandistická reportáž, která je tentokrát přímo zaměřená na vládu Velké Británie. Ta požadovala evakuaci britských občanů z Kyjeva, jelikož jsou kvůli jaderné explozi jejich životy v nebezpečí. V reportáži se moderátor ptá britských občanů, jak se k tomuto nařízení vlády staví. Všichni jsou ale toho názoru, že z Kyjeva nechtějí odejít a všechny informace o havárii v Černobylu mají sloužit pouze jako politická propaganda. Dokonce jsou přesvědčení, že Sověti dbají na zdraví všech obyvatel, a pokud by to bylo doopravdy potřeba, zahájili by evakuaci.¹²⁵

Po této reportáži už se dále Československá televize k jaderné explozi nevyjádřila. Neposkytuje žádné aktuální informace ohledně výskytu radioaktivity na území Československa či likvidaci následků na území černobylské elektrárny. Celá zpráva má sloužit pouze pro hanění západních médií a jejich obviňování. Informace o tom, že doopravdy nezemřely tisíce lidí je samozřejmě pravdivá, ale v reportáži jde především o to, aby bylo obyvatelstvo přesvědčeno, že Sovětský svaz dělá vše nejlépe a jakýmkoli jiným informacím se nedá věřit. Záměrně proto moderátor udělal rozhovory jen s lidmi,

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

kterí jsou přesvědčení, že se o ně sovětská vláda dobře stará, nemají potřebu z Kyjeva odjíždět a sdělení ze západních agentur pokládají za přehnané.

3.5.5 Projev Borise Jelcina

Moderátor Miroslav Bouda tento den informuje obyvatelstvo, že oblast černobylské jaderné elektrárny navštívil předseda rady ministrů a tajemník ÚV KSSS. Společně s vládní komisí projednali opatření, která budou provedena v rámci likvidace následků výbuchu. Není však zmíněno, jaká opatření to přesně jsou a jakými prostředky je likvidace prováděna. Dále je zmíněno, že se setkali s pracujícími, kteří byli z ohrožené oblasti evakuováni. „Zajímali se o zajištění jejich životních podmínek, zdravotní péče i činnosti škol a zařízení pro děti předškolního věku.“¹²⁶ Opět jsou tedy diváci přesvědčováni, že Sovětský svaz dělá vše potřebné pro své obyvatele a velmi důkladně se o ně stará.

Následně je odvysílána reportáž ze sjezdu německé komunistické strany, kde vystoupil vedoucí sovětské delegace Boris Jelcin. Ten se ve svém projevu zaměřil na Černobyl a západní agentury, které očerňuje ze šíření nepravdivých informací. Je toho názoru, že vše slouží pouze pro to, aby se vystupňovala hysterie proti Sovětskému svazu a byly zničeny mezinárodní vztahy jednotlivých států. Sovětská vláda dělá vše, co je v jejích silách, aby byly následky havárie odstraněny. Diváci jsou znovu ujišťováni, že se Sovětský svaz snaží vše důkladně řešit a lidé jsou v dobrých rukách. Už několikrát den nejsou zmíněné žádné údaje ohledně úrovně radioaktivity na československém či sovětském území a diváci se opět nedozvídají žádné nové informace. Všechny reportáže se točí pouze okolo západních médií a jejich šíření dezinformací.¹²⁷

3.5.6 Kamerové záběry z vrtulníku

Na začátku reportáže moderátor Bouda přečetl zprávu od agentury TASS, kde je zmíněné, že se o likvidaci následků Sovětský svaz stará vlastními prostředky, ale opět není zmíněno jakými. Následně se opakuje scénář z předešlých dnů. Sověti poukazují na to, jak o nich jiné státy vykládají lži a využívají jaderné nehody k tomu, aby vedly propagandistickou válku. Následně je nově sděleno, že pracovníci elektrárny sledují zbývající tři reaktory, jejich stav a také chladicí systémy.¹²⁸ Po přečtení zprávy z TASSU

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

je puštěna reportáž z hlavní zpravodajské relace Vremja, kde se objevily první kamerové záběry elektrárny. Ty byly natočeny z vrtulníku. V průběhu záběrů je řečeno, že žádné velké škody v budově elektrárny nenastaly a radioaktivita na poškozeném území se dokonce snížila. Miroslav Bouda následně zasvěcuje diváky, jak to vypadá s radioaktivitou v Československu. Oznamuje, že na některých místech došlo ke jejímu zvýšení, ale v žádném případě nezanechává následky na lidském zdraví. Její tendence je naopak klesající.¹²⁹

3.5.7 Jaderné pokusy v USA

Československý moderátor na počátku reportáže čte, stejně jako tomu bylo v předešlém dni, zprávu z TASSU. Začíná stejnými informacemi – pokračuje likvidace následků a radioaktivita se údajně snižuje. Poté však přichází s novými zprávami. Bylo zahájeno přehrazování řeky Pripjat', která leží v oblasti elektrárny, aby nebyla znečištěna. Následně jsou diváci informováni, že radioaktivita na území Ukrajiny a Běloruska se stabilizuje a obyvatelstvo, které se nacházelo v rozmezí 30 kilometrů od elektrárny, bylo evakuováno a pokračuje v práci na jiných stavbách a v dalších podnicích.¹³⁰

Po zprávě z TASSU ve sdělení pokračuje druhý moderátor, který na obrazovce ukazuje mapu západního pobřeží Spojených států amerických a zmiňuje se o Velkém kaňonu. Turisté, kteří by chtěli tuto oblast navštívit, by se však měli vyhnout cestě přes Nevadu, jelikož na její území dopadl radioaktivní mrak. Podle Američanů už tam na následky radioaktivity zemřely desítky lidí, i přesto tam však dále probíhají jaderné pokusy.¹³¹ Ti samí lidé, kteří tyto pokusy povolili, momentálně produkují proti Sovětskému svazu nepřátelskou kampaň. Moderátor vzápětí zmiňuje smrt kosmonautů a havárie nosných raket, které se staly v USA, a dodává, že tehdy jejich technickou vyspělost a práci s jadernými zbraněmi také nikdo nezpochyboval. Je tedy patrné, že v reportáži je snaha přenést pozornost na jiné havárie a ukázat, že nehody jaderného typu se mohou stát kdekoliv. Pokud tedy nikdo nezpochyboje USA a jejich vyspělost, neměl by to dělat ani nikdo jiný v souvislosti se Sovětským svazem. V závěru je zmíněna britská stanice BBC, která podává divákům falešné zprávy ohledně počtu mrtvých v Černobyli. Jediné, o co se tedy snaží, je vyvolat v lidech strach, nenávist a hysterii.¹³²

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

Tato celá druhá zpráva je pouze propagandistickou reportáží o jaderných pokusech v USA. Celé sdělení se nijak netýká katastrofy v černobylské jaderné elektrárně, ani situace v jejím okolí. Má pouze očernit Spojené státy americké a následně také britskou stanici BBC. Zatímco na území Sovětského svazu došlo k jaderné havárii takového rozsahu poprvé, v USA jsou podobné katastrofy naprosto běžné. Reportáž v podstatě ospravedlňuje Sovětský svaz a poukazuje na to, že by neměl být očerňován. Ten, kdo by měl být očerňován, jsou Spojené státy americké.¹³³

Reportáž pokračuje odvysíláním zprávy ze zpravodajské relace Vrejma. Kamerové záběry ukazují obyvatele Ukrajiny, jak pracují na farmách a kolchozech. Tyto záběry mají sloužit jako důkaz, že život v zemi pokračuje zcela normálně, jako před výbuchem, a není se tedy čeho obávat. Samotní členové televizního štábu navštívili Kyjev, kde se projeli hromadnými dopravními prostředky, navštívili vysoké školy a podívali se na trasu Závodu míru, který se bude normálně konat. Poté je odvysílán rozhovor moderátora s místními řidiči autobusů, kteří převáželi evakuované obyvatelstvo do jiných okresů. Podle nich nikde nepanovala panika a neustále dokola jen opakovali, že převozy byly velmi dobře organizované. V závěru rozhovoru se řidiči zmiňují, že ostatní média produkují lži, ale oni bezmezně věří sovětské vládě. Snaží se vládu podporovat v boji za mír a za to, aby se atomové zbraně nedostaly do kosmu.¹³⁴ V závěru je proneseno oznámení ohledně výskytu radioaktivity na území Československa, podle kterého stupeň poklesl a odborníci kontrolují potraviny a pitnou vodu.

Tato reportáž byla zatím nejdelší ze všech odvysílaných reportáží v Československé televizi. Téměř žádné nové informace ohledně černobylské elektrárny se ale diváci nedozvěděli. Ve zprávách je patrné, že Sověti ubezpečují obyvatelstvo, že situace je naprosto normální a bezpečná, proto se také může konat Závod míru. Optimistické zprávy mají poukázat na (nepravdivou) skutečnost, že radioaktivita se snižuje a nikomu nic nehrozí. Navíc se vláda velmi dobře o vše stará a snaží se vše důkladně řešit. K tomu se přidávají zprávy o politicky motivované panice západních médií, která se v podstatě snaží Sovětský svaz očernit. Celé sdělení má v divákovi vyvolat pocit, že Sovětský svaz přesně ví, co dělá, a jednoznačně dělá vše nejlépe. Sovětská vláda má v podstatě vše pod kontrolou.¹³⁵

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

První dny po jaderném výbuchu se Sovětský svaz snažil katastrofu úplně zamlčet. To se sice nepodařilo, ale celkově se z prvních odvysílaných reportáží v Československé televizi diváci mnoho informací nedozvěděli. Jednoznačně se mocenské orgány snažily zakrýt pravdu o tom, jak je situace vážná. Proto byli diváci neustále uklidňováni, že je vše v podstatě pořádku, nikomu nehrozí žádné nebezpečí a situace se naopak zlepšuje. Nikdo proto raději ani neposkytoval žádné detailní a konkrétní informace. Lidé věděli, že se situace řeší, ale pořádně nevěděli jak. Bylo známo, že dochází k likvidaci následků havárie, ale nikdo netušil, jakými přesně prostředky k tomu dochází. A už vůbec nikdo nevěděl, co se přesně v osudnou noc stalo, jak vše probíhalo, proč vůbec k dané havárii došlo a kdo je za celou katastrofu odpovědný. Mocenské orgány se snažily zamlžit co nejvíce informací bylo možné. Tato cenzura a nedostatek seriózních informací však přispěly k tomu, že stále více lidí přestávalo vládě důvěřovat a vyslovili se proti režimu.¹³⁶ Mocenské orgány se zároveň snažily odvrátit pozornost od události z Černobylu soustředěním se na západní sdělovací prostředky a jejich informace, jelikož téma západních médií bylo součástí většiny reportáží a tvořilo velkou část z nich. Sovětský svaz se tímto snažil ospravedlnit, odvracet pozornost na jiné katastrofy a činy, které se udály, očernit jiné státy a obvinít je z ničení mezinárodních vztahů. Zároveň se snažil ve všech vyvolat pocit, že to právě Sovětský svaz dělá vše nejlépe a lidé by sovětským vládním orgánům měli věřit a podporovat je.

3.6 Československý rozhlas

První informace odvysílal Československý rozhlas až 30. dubna 1986. Oznámení nebylo dlouhé a neobsahovalo žádné konkrétní či detailní informace. Posluchačům bylo sděleno, že se likvidují následky havárie a radiace se snížila, na některých místech se dokonce zlepšila. Dále bylo sděleno, že probíhá očišťování zamořených úseků speciálními jednotkami a moderní technikou. Lidé byli také ujištěni, že voda odpovídá normám a zdraví obyvatel není v žádném případě ohroženo.¹³⁷

Na Svátek práce byli posluchači informováni, že se na sovětské ministerstvu zahraničních věcí sešli politici z různých zemí a byli informováni o likvidaci následků havárie. Radioaktivita se snížila o 25-50 % a čtvrtý reaktor byl umrtven. V této reportáži

¹³⁶ VANĚK, Miroslav: Zelené mládí. Ekologické aktivity mladé generace v osmdesátých letech, in: Vaněk, Miroslav a kol.: *Ostrůvky svobody. Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*, Praha 2002, s. 255.

¹³⁷ *Rozhlasové noviny*. Československý rozhlas – Praha, 30.04.1986.

bylo také řečeno, že Sovětský svaz oznámil, že nepotřebuje pomoc jiných vlád, jelikož má technické i vědecké možnosti dostačující k řešení dané situace. Na závěr došlo k hanění západních médií.¹³⁸ Z této zprávy je patrné, že se lidé v rozhasu mohli dozvědět informace, které noviny neobsahovaly.

Další informace ohledně jaderné havárie v Černobylu byly poskytnuty 3. května. Znovu bylo zopakováno, že dochází k likvidaci následků havárie náležitými prostředky a práce probíhají organizovaně. Vláda se také stará o zajištění životních podmínek pracujícím, kteří byli z místa evakuováni.¹³⁹

O den později byla reportáž věnována převážně západním sdělovacím prostředkům. Ty byly očerňovány, jelikož údajně vyvolávají v lidech strach a prezentují Černobyl jako mezinárodní krizi. Šíří mezi lidmi pouze výmysly a báchorky. Jaderná havárie západním médiím posloužila k vyvolání protisovětské hysterie, a to především v USA. Bylo zmíněno, že k takovým haváriím jako je výbuch v Černobylu už ve světě došlo, ale na ty USA nikdy nereagovaly. Jejich jediným cílem je zničit mezinárodní vztahy. Na závěr jsou posluchači informováni, že došlo k mírnému zvýšení radioaktivity, která však nepoškozuje lidské zdraví.¹⁴⁰

Dne 6. května se posluchači dozvěděli nové informace. V reportáži bylo sděleno, že k výbuchu v Černobylu pravděpodobně došlo z důvodu chemického výbuchu ve čtvrtém reaktoru. Reaktor byl kvalitní a v dobrém stavu, nicméně je možné, že mohl mít malé poruchy. Třetí reaktor proto bude zkontrolován. To vše bylo řečeno na tiskové besedě, kterou svolala sovětská vládní komise. Dále bylo zmíněno, že na poškozené území byl vysypán písek, radioaktivita se snižuje a neopouští normu. Evakuovaným obyvatelům ze třicetikilometrové vzdálenosti se dostává pomoci. Ke konci je opět popisována propaganda západních médií, která jen chtějí zničit autoritu Sovětského svazu.¹⁴¹

Informace o havárii se v československém rozhlase nijak nelišily od těch, které byly psány v *Rudém právu* nebo vysílány v Československé televizi. Mocenské orgány pouze zatloukaly. Pokud to bylo možné, veřejnost se měla dozvědět co nejméně informací

¹³⁸ *Rozhlasové noviny*. Československý rozhlas – Praha, 01.05.1986.

¹³⁹ *Rozhlasové noviny*. Československý rozhlas – Praha, 03.05.1986.

¹⁴⁰ *Rozhlasové noviny*. Československý rozhlas – Praha, 04.05.1986.

¹⁴¹ *Rozhlasové noviny*. Československý rozhlas – Praha, 06.05.1986.

a neměla znát závažnost situace. Pokud na veřejnost vypluly nějaké zprávy, musel je mít Sovětský svaz pod kontrolou.

3.7 Rádio Svobodná Evropa

Občané Československa se ale i tak snažili získávat další informace, proto se dívali na německé či rakouské televize, pokud k nim měli přístup. Jednoduše se soustředili na další zahraniční média, ze kterých by se mohli něco důležitého dozvědět. Jedním z těchto zdrojů informací byla také rozhlasová stanice Rádia Svobodná Evropa, která vysílá zpravodajství do více zemí světa, a to v různých jazycích.¹⁴² Stejně jako ostatní média pronesla Svobodná Evropa první oznámení o havárii až několik dní po samotném výbuchu.¹⁴³

Zprávy o události v Černobylu se ale v tomto sdělovacím prostředku jako první lišily od těch ostatních. Moderátoři se snažili lidem vysvětlit, že je situace doopravdy vážná a režim se to pouze snaží zatajit. Když bylo zjištěno, že radioaktivní mrak se line Evropou, posluchači byli informováni o tom, jaké riziko může vysoký stupeň radioaktivní záření pro lidské zdraví představovat.¹⁴⁴ Sovětský svaz totiž opakoval to samé dokola, že radioaktivní mrak žádnou hrozbu nepředstavuje. Nestaral se o zdraví lidí. Moderátoři Svobodné Evropy proto lidem říkali, že může být kontaminovaná voda, mléko a potraviny. Lidé by o sebe měli dbát, měli by si na tyto věci dávat pozor a dělat různá opatření, aby se jakýmkoli rizikům vyhnuli. Rádio se tedy snažilo nejen podávat nejnovější informace ohledně havárie, ale zároveň radilo lidem, co by měli a neměli dělat pro ochranu svého lidského zdraví. Zároveň byla díky Rádiu Svobodná Evropa vytvořena automatická telefonní služba, kam mohli lidé volat a ptát se na různé otázky týkající se radioaktivního záření a následků havárie. Československá služba dostávala až 150 hovorů denně.¹⁴⁵ Vzhledem k tomu, že telefonáty na Svobodnou Evropu tehdy představovaly riziko, je to velké číslo.

¹⁴² Svobodná Evropa. In: *Cs.wikipedia.org*. [online]. 05.02.2021. [cit.14.03.2021]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svobodn%C3%A1_Evropa

¹⁴³ KŘÍŽOVÁ, Vendula. Rozhovor: Média Černobyl bagatelizovala. In: *Aktuálně.cz* [online]. 26.04.20206. [cit.14.03.2021]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rozhovor-media-chernobyl-bagatelizovala/r-i:article:135651/>

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ *Departments of Commerce, Justice and State, the Judiciary, and related agencies appropriations for 1988: hearing before a subcommittee of the Committee on Appropriations, House of Representatives, one hundredth Congress, first session, Part 1* [online]. U.S. Government Printing Office, 1987. [cit. 14.03.2021]. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=a7t4TSkzQNwC&pg=PA57&dq=chernobyl+radio+free+europe&hl=cs>

Když se Sověti dozvěděli, že Rádio Svobodná Evropa (a také Hlas Ameriky) radí občanům ohledně preventivních opatření proti radiaci a snaží se je o všem důkladně informovat, začali jejich vysílání rušit.¹⁴⁶ Jednoznačně ale Svobodná Evropa sloužila obyvatelům Československa jako nejlepší zdroj informací, jelikož dodržovala žurnalistický kodex, nesnažila se před lidmi skrývat pravdu o závažnosti situace a zároveň poskytovala rady směřující k ochraně zdraví.

[&sa=X&ved=2ahUKEwjjuKny8a_vAhUQmIsKHcHcBukQ6AEwAXoECAEQAg#v=onepage&q=chernoby1%20radio%20free%20europa&f=false](#)

¹⁴⁶ PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5, s. 189.

4. Ohlasy československých obyvatel

4.1 Reflexe veřejnosti

Podle X. správy SNB z roku 1986 se nad důsledky havárie pozastavili pracovníci státní zdravotní správy. Ti byli toho názoru, že radioaktivita naměřená na území ČSSR je nebezpečná, proto začali zpochybňovat kvalitu dovážených i tuzemských potravin. Zároveň byli toho názoru, že radioaktivita ovlivní vývoj narozených dětí. V těchto výrocích jim pomohly zejména západní sdělovací prostředky, jelikož ty československé téměř o ničem neinformovaly.¹⁴⁷ O jaderné havárii v Černobyli hovořili i zaměstnanci na stavbě jaderné elektrárny v Dukovanech. Stěžovali si na to, že na našem území nejsou prováděna preventivní opatření vůči dětem. Dále si nebyli jisti, proč nejsou povoláni specialisté z ČSSR, kteří by objasnili vliv havárie na našem území.¹⁴⁸ Havárii mezi sebou komentovali také obyvatelé různých měst. Podle hlášení měli občané tvrdit, že se kvůli radioaktivitě zaorává zelenina a byla také rozšiřována informace, že k výbuchu došlo kvůli výrobě atomových hlavic do řízených střel. V Brně se také rozšiřoval leták, na kterém měly údajně stát zaručené informace, co se následků havárie týče.¹⁴⁹

Podle hlášení z Brna ze dne 9. května 1986 se objevili také tací obyvatelé, kteří vládě nedůvěřují z toho důvodu, že navážená čerstvá zelenina do skladů není ihned dávána do prodeje, což nahrává propagandě šířené západními sdělovacími prostředky.¹⁵⁰ Jeden nejmenovaný občan dále rozšiřoval leták, ve kterém stál proti výstavbě jaderné elektrárny Temelín v souvislosti s výbuchem v Černobyli.¹⁵¹ Pro některé obyvatele Československa byla dokonce vyhlášena výstraha. Ta se týkala například dělnice z Plzně, která otevřeně na svém pracovišti řekla, že je lepší o jaderné havárii vůbec nemluvit, jelikož by se pak daná osoba mohla dostat svými názory do problémů. Výstraha se týkala i plzeňského elektromechanika, který hovořil o zemích, jež byly zasažené radioaktivním mrakem a jako svůj zdroj uvedl československý rozhlas. Podle vlády se tyto lidé dopustili

¹⁴⁷ Národní archiv, Správa kontrarozvědky pro boj proti vnějšímu nepříteli, X. správa SNB, Názory na důsledky havárie jaderné elektrárny v Černobyli, 11. 05. 1986

¹⁴⁸ Archiv bezpečnostních složek, Útvar Sboru národní bezpečnosti Dukovany, Č. J. KS-001/D-1936-13, Týdenní hlášení o situaci na stavbě JE Dukovany, 6.05.1986

¹⁴⁹ Archiv bezpečnostních složek, Krajská správa SNB Brno, Správa Veřejné bezpečnosti, Ohlasy obyvatelstva – hlášení, 13.05.1986

¹⁵⁰ Archiv bezpečnostních složek, Krajská správa SNB Brno, Správa Veřejné bezpečnosti, Ohlasy obyvatelstva – hlášení, 09.05.1986

¹⁵¹ Archiv bezpečnostních složek, X. správa SNB, Č. J. OS-001-174/A-17-86, Denní informace, 11.06.1986

„nepřátelských verbálních projevů“. Mezi dělníky v Plzni dále také kolovala informace z neurčitého zdroje, že při jaderné havárii v SSSR zemřelo tisíce lidí.¹⁵²

Černobylskou havárií se zabývali i aktivisté Charty 77. Jejich plánem bylo vytvořit prohlášení s informacemi ohledně jaderného výbuchu. Byli toho názoru, že odpovědné osoby za tuto událost jsou neschopné a je ohrožováno zdraví československých obyvatel.¹⁵³ Charta 77 svůj dokument nakonec adresovala vládě a Federálnímu shromáždění ČSSR. Požadovala údaje o tom, v jaké míře se v jednotlivých dnech projevovala na našem území radioaktivita, ale také informace o tom, jaká opatření by měli občané zavést z důvodu ochrany svého zdraví. Odpověď na tento dokument ale nikdy nepřišla.¹⁵⁴

Existují ale také zprávy, ve kterých se českoslovenští obyvatelé vyjadřují kladnými názory. V jednom z hlášení stojí, že jsou spokojeni s informacemi, které jim poskytuje Československá televize ohledně havárie.¹⁵⁵ V dalším hlášení jsou zase vychvalováni sovětsí experti, kteří pracovníkům stavby v jaderné elektrárně v Dukovanech podávají odborná vysvětlení ohledně katastrofy v Černobyli.¹⁵⁶ Podle zprávy z 8. května 1986 údajně nejsou českoslovenští obyvatelé havárií zneklidnění a nepodléhají zprávám, které přicházejí ze západních sdělovacích orgánů.¹⁵⁷

Dopisy občanů vedoucím představitelům a orgánům Komunistické strany Československa se objevily i v letech 1988-1989. Neznámý autor v jednom z dopisů kritizoval zadržení několika mnoho zahraničních časopisů, které odebíral. V souvislosti s tím se zmínil i o havárii v Černobyli. Autor je toho názoru, že zabavování časopisů a zatajování informací ohledně skutečného rozsahu jaderného výbuchu akorát sloužilo k tomu, že si lidé vytvořili nedůvěru ve stranické vedení.¹⁵⁸

¹⁵² Archiv bezpečnostních složek, Krajská správa SNB v Plzeň, správa Státní bezpečnosti, Č.J. OS-00189-1/SEO-86, Ohlasy k havárii černobylské jaderné elektrárny v SSSR, 01.05.1986

¹⁵³ Archiv bezpečnostních složek, X. správa SNB, Č. J. OS-001-156/A-17-86, Denní informace, 22.05.1986

¹⁵⁴ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968–1989*. Praha: Maxdorf, 1996. 170 s. Historia Nova, sv. 9. ISBN 80-85800-58-6, s. 85.

¹⁵⁵ Archiv bezpečnostních složek, Krajská správa SNB Brno, Správa Veřejné bezpečnosti, Ohlasy obyvatelstva – hlášení, 11.05.1986

¹⁵⁶ Archiv bezpečnostních složek, Krajská správa SNB Brno, Správa Veřejné bezpečnosti, Ohlasy obyvatelstva – hlášení, 10.05.1986

¹⁵⁷ Archiv bezpečnostních složek, Krajská správa SNB Brno, Správa Veřejné bezpečnosti, Ohlasy obyvatelstva – hlášení, 08.05.1986

¹⁵⁸ PAŽOUT, Jaroslav. VILÍMEK, Tomáš. *Barometr nálad, studnice informací. Dopisy občanů vedoucím představitelům a orgánům Komunistické strany Československa v letech 1988–1989*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i. 2020, 520 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, sv. 54, s. 53.

4.2 Periodikum Informace o Chartě 77

Zatajování informací mocenskými orgány posílilo nejen nedůvěru obyvatel vůči vládě a oficiálním médiím, ale také snahu občanů dobrat se jakýchkoliv zpráv, i přesto, že pocházely z ilegálních zdrojů.¹⁵⁹

Jak bylo již zmíněno výše, k havárii jaderné elektrárny se vyjádřili i aktivisté Charty 77. Ve svém periodiku *Informace o Chartě 77* zveřejnili první výrok v sedmém čísle devátého ročníku, který pochází z června roku 1986. Ve zprávě jsou shrnuty události a informace, které se po černobylské katastrofě udály. Je v ní například obsaženo, kdy vydaly sovětské úřady o havárii svou první zprávu. Dále je v ní zmíněno, že na rozdíl od Československa, ostatní země zasažené radioaktivním mrakem radily svým občanům, jak si mají počínat. Mluvčí Charty 77 zmiňují, že obyvatelé Československa nebyli o ničem dostatečně informováni a zároveň nedostali žádné zdravotnické ani hygienické pokyny. V závěru zprávy mluvčí po vládě ČSSR požadují, aby byly zveřejněny všechny údaje ohledně radioaktivity vyskytující se na našem území, jaká opatření by měli občané provést a jaká možná rizika jim hrozí. Zároveň chtějí, aby vláda ČSSR získala od Světského svazu všechny informace ohledně havárie a následně je promítla veřejnosti.¹⁶⁰

V následujícím čísle je pro veliký zájem veřejnosti také otištěna závěrečná kapitola statě z roku 1978, která se zabývá bezpečností provozu československých jaderných elektráren. Kapitola obsahuje všechny kladené požadavky, jež mají zajistit větší bezpečnost provozu JE.¹⁶¹

4.3 Další samizdatová periodika

Dva články ohledně jaderné katastrofy v Černobyli se objevily v roce 1986 v samizdatovém periodiku *Opinie*, který byl vydáván v Polsku v českém jazyce. První nese název *Černobyl* a druhý *Minimum informací*. Tvůrci tohoto periodika v článcích kritizují vládu Sovětského svazu a jejich přístup k jadernému výbuchu. Jsou toho názoru, že vládcům režimu je lhostejné lidské zdraví a jsou nezodpovědní. Zároveň je v článcích

¹⁵⁹ VANĚK, Miroslav: Zelené mládí. Ekologické aktivity mladé generace v osmdesátých letech, in: Vaněk, Miroslav a kol.: *Ostrůvky svobody. Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*, Praha 2002, s. 256.

¹⁶⁰ PALOUŠ, M., ŠABATOVÁ, A., ŠTERN, J. K havárii jaderné elektrárny v Černobyli. *Informace o Chartě 77*, ročník sedmý, číslo sedmé [online]. Praha, červen 1986, s. 3-4 [cit. 01.07.2021]. Dostupné z: https://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1986/INFOCH_07_1986.pdf

¹⁶¹ Z dokumentu Charty 77/22/78/ o bezpečnosti čs. jaderných elektráren/. *Informace o Chartě 77*, ročník devátý, číslo osmé [online]. Praha, červenec 1986, s. 15-16 [cit. 01.07.2021]. Dostupné z: https://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1986/INFOCH_08_1986.pdf

napsáno, že občané nebyli dostatečně informováni o samotném výbuchu, ani o situaci, která poté nastala. Sovětský svaz zatajoval pravdu a neudělal nic pro to, aby své obyvatele od následků výbuchu řádně ochránil.¹⁶²

Nikoho nezajímalo, jak radioaktivní mrak ovlivňuje zdraví obyvatel, co se stane s těhotnými ženami nebo s dětmi, jež dlouho braly jod. Hlavní bylo to, aby se lidé nedozvěděli, že vládní orgány udělaly chybu a že je situace vážná. Nebály se proto ani vykládání lží, dezinformací a pseudoinformací. Nikdo nedostal žádná konkrétní čísla, pouze obecné a nedostačující zprávy, které vlastně pořádně nic neřikaly. Tvůrci *Opinie* jsou si jednoznačně jisti, že „základní vlastností totalitního systému je pohrdání člověkem“.¹⁶³

Zpráva ohledně havárie v Černobylu se ten samý rok objevila i v samizdatovém periodiku *Ze zásuvky i z bloku*. Článek dostal název *Kostní dřev socialismu* a jeho autorem je Jiří Ruml. Ten přirovnává černobylyský jaderný výbuch k sovětskému filmu *Hlavní trať*. Autor nejdříve krátce na prvních dvou stranách zopakoval obsah tohoto filmu a následně zmínil aktuální počet potvrzených úmrtí. Poté se vrhl na kritiku Sovětského svazu. Je toho názoru, že vládní orgány se snažily příliš dlouhou dobu udržet věci pod pokličkou. Raději zahájily Závod míru v Kyjevě a bagatelizovaly důsledky havárie, než aby přiznaly, že se doopravdy něco děje a může za to právě Sovětský svaz. Podle Rumla se také vláda snažila celou záležitost utajit z toho důvodu, aby neutrpěla prestiž socialismu, a proto byli lidé raději vystavováni radioaktivnímu záření, než aby se jim pomohlo. V důsledku ale došlo k tomu, že právě celé tohle zatajování, lhaní, zlehčování a podceňování vytvořilo nedůvěru v socialismus a donutilo občany k pochybnostem v rámci tohoto systému. V závěru autor konstatuje, že nejsmutnější na celé této věci je to, že záchranářům, kteří po výbuchu každým dnem vystavovali svůj život v nebezpečí, se ani nedostane dostatečného vděku.¹⁶⁴

O černobylyské katastrofě se v roce 1989 zmínil i jeden z autorů v samizdatovém periodiku *Ekologický bulletin*. Autor vzpomíná na to, jak se po výbuchu linul Československem radioaktivní mrak, který způsobil špatnou ekologickou situaci v zemi.

¹⁶² Černobyl. *Opinie*, číslo šesté [online]. Polsko, květen 1986, s. 1 [cit. 02.07.2021]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/opinie/opinie_1986_06_ocr.pdf

¹⁶³ Minimum informací. *Opinie*, číslo šesté [online]. Polsko, květen 1986, s. 1-2 [cit.02.07.2021]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/opinie/opinie_1986_06_ocr.pdf

¹⁶⁴ RUML, Jiří. *Kostní dřev socialismu. Ze zásuvky i z bloku*, číslo osmé [online]. Praha, květen 1986, s. 61-63 [cit.07.07.2021]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/%5Bnode%5D/ze-zasuvky-i-z-bloku_1986_08_s_ocr.pdf

Občané se z důvodu radioaktivních látek vyhýbali různým potravinám, nechodili ven za deště a havárie v Černobyli se stala jedním z hlavních témat jejich konverzací. Autor však v článku zmiňuje, že občané se takto začali chovat až po jednom roce od jaderného výbuchu. Do té doby se nikdo o ekologickou katastrofu nezajímal, ekologická hnutí neměla svůj hlas. Pokud někdo projevil jakoukoliv aktivitu, byli to lidé ze sousedních zemí. Až od roku 1987 se lidé v Československu začali ozývat a docházelo k viditelné činnosti.¹⁶⁵

¹⁶⁵ BLUMFELD, P.: Můj kraj, stejně jako tvůj kraj, jde do...In: *Ekologický bulletin* [online]. Praha, leden 1989, roč. 3, č. 9, s. 12-14 (čl. 4). [cit. 28.07.2021]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory//scriptum/%5Bnode%5D/ekologicky-bulletin_1989_09_ocr.pdf

5. Aplikace tématu do výuky na základních a středních školách

Poslední kapitola je zaměřená na to, jak by mohlo být téma černobylské havárie prezentováno do výuky na základních a středních školách. K tomu je předložen vytvořený pracovní list, který by mohl být aplikován ve výuce a mohl by pomoci studentům k nastínění daného tématu, k jeho procvičení a zopakování.

5.1 Použití tématu

Téma černobylské katastrofy a následná reakce československých a zahraničních médií by se na středních a základních školách dala zařadit do bloku soudobých dějin, konkrétně do období studené války. Tématu by se pedagog mohl věnovat jednu, maximálně dvě hodiny. Cílem by bylo, aby učitel vytyčil ty nejdůležitější informace ohledně jaderné havárie, jejích následků a následné reakci zahraničních a československých sdělovacích prostředků na tuto událost.

Ve výuce by měl pedagog postupovat chronologicky. Nejdříve by měl krátce studenty informovat o tom, jaká byla situace před výbuchem elektrárny. Poté by měl zmínit kdy, jak a proč k jaderné explozi došlo. Následně by bylo dobré poznamenat, jak dlouhá byla prodleva od vzniku události až po dobu, kdy se o ní dostaly první informace na veřejnost. Zároveň by měl pedagog nastínit, jaké informace a dezinformace byly v médiích pronášeny a jaké bylo jejich množství, a to jak v československých sdělovacích orgánech, tak i v zahraničních. V neposlední řadě by se měl učitel zmínit, jak Sovětský svaz chtěl nehodu utajit a jaký k tomu měl důvod. Na závěr by bylo příznivé poznamenat, jak se linul radioaktivní mrak Evropou a jaké následky představoval jaderný výbuch pro obyvatelstvo. Mezi následky se řadí evakuace obyvatel, ale také zdravotní potíže. Pedagog by měl vysvětlit, proč je radioaktivita pro lidské tělo tak nebezpečná a v jakých potravinách se nejčastěji vyskytovala. Celkově by všechny informace neměly být příliš detailní a rozebírané velmi dopodrobna, aby se stihlo v hodinách probrat vše. Měly by však být řečeny všechny nejdůležitější informace, aby student měl v tématu jasno a látka pro něj byla srozumitelná.

5.2 Pracovní list

Pracovní list může být použit ve výuce na základních i středních školách. Díky němu si studenti dané téma procvičí nebo zopakují poté, co bude probráno ve vyučovacích hodinách. V druhé řadě by mohl sloužit jako testovací materiál zábavnější formou. Pracovní list v plné podobě, jak bude předkládán žákům, je k zobrazení v příloze na konci bakalářské práce. Byl vytvořen pomocí Google formuláře a jeho využití má více možností. Pedagog si může pracovní list vytisknout a předložit ho žákům během výuky nebo je možné ho e-mailem rozeslat požadovaným studentům a vyplnit ho na počítači. Odkaz na pracovní list je k zobrazení v příloze s pracovním listem (80).

5.3 Obsah pracovního listu

Jak je již zmíněno výše, pracovní list by měl v prvotní řadě sloužit k procvičení či k zopakování dané látky. Druhou možností je, že by byl v hodině použit jako testovací materiál k ověření znalostí studenta. Cílem tohoto pracovního listu je, aby si studenti vytvořili historické vědomí ohledně daného tématu, rozvíjeli své myšlenkové operace a poznatky a v dané látce se orientovali. Zároveň jim pracovní list pomůže k rozpoznávání manipulativní strategie, závažnosti dezinformací či bagatelizování a k pochopení způsobu lidského chování v nejrůznějších situacích. Dále by měli žáci rozlišovat zdroje historických informací a způsob jejich získávání.

V první úloze mají studenti za úkol představit si, že je rok 2017 a právě vybuchl Temelín. V úloze mají přiložené dvě mapky, které jsou ve stejném měřítku. V pracovním listu by byly na vnitřní dvojstraně, aby žáci mohli koukat do obou mapek zároveň. Na první mapě (Běloruska, Ruska a Ukrajiny) je zobrazen rozsah větru s radioaktivitou, který se po výbuchu Černobyli linul Evropou. Žáci musí překreslit do druhé mapy, na které je zobrazena střední Evropa, kam až by se vítr s radioaktivitou dostal po výbuchu Temelína (podle mapy Černobyli). Temelín je na mapě označen červenou tečkou. K tomu musí studenti označit tři česká města, která by byla větrem zasažena. Cílem tohoto úkolu je, aby si žáci představili, jak rozsáhlá byla nehoda v Černobyli, a do jaké míry by výbuch Temelína zasáhl střední Evropu.

Dále je studentům položena otázka, zda by se evakuace obyvatel po výbuchu Temelína nějak lišila od evakuace obyvatel po nehodě v Černobyli. Žáci by si měli uvědomit, že evakuace na Ukrajině probíhala až den a půl po výbuchu čtvrtého bloku elektrárny a veřejnost v té době o havárii ještě nic nevěděla, jelikož ji Sovětský svaz tajil.

V dnešní době by se veřejnost o výbuchu Temelína dozvěděla ihned (převážně díky médiím a sociálním sítím, kde se zprávy velmi rychle šíří) a evakuace obyvatel by začala co nejdříve. V Černobyli také tehdy vypomáhalo mnoho dobrovolníků, kteří netušili, jaký dopad to bude mít na jejich zdraví. Myslím si, že v dnešní době by lidé věděli, jaké riziko představuje vystavení těla radioaktivnímu záření, proto by nechali řešení následků havárie na profesionálech.

Po otázce týkající se evakuace následuje další úkol. Žáci si musí nejprve přečíst oznámení ohledně havárie v Černobyli z československého tisku (ze 30.4.1986) a poté z wikipedie. Mezi těmito texty musí najít tři rozdíly. Měli by dojít k závěru, že obyvatelé Československa se v roce 1986 z periodik nedozvěděli téměř žádné informace. Sovětský svaz se snažil toho co nejvíce utajit. Zatímco na wikipedii je zmíněná evakuace obyvatel či nebezpečí radioaktivního mraku, v tisku se o tom informovalo málo, vůbec, nebo lživě.

Při plnění čtvrté úlohy bude žák potřebovat trochu představivosti a promýšlení. Cílem studenta je, aby se na pár minut vtělil do role spisovatele a napsal krátký novinový titulek a článek do československých novin. Článek musí být napsán v roce 1986 a musí čtenáře informovat o jaderném výbuchu v Černobyli. Tento úkol slouží k tomu, aby si studenti uvědomili, jak tehdejší sdělovací prostředky o havárii informovaly, jak byly ovlivňovány režimem a co všechno mohly v té době publikovat. Cílem žáka je také pochopit skutečnost, že média a různé zdroje informací mohou působit jako prostředek manipulace.

Po úkolu s novinovým článkem je studentům položena krátká otázka. Mají napsat, proč si myslí, že Sovětský svaz se snažil nehodu utajit a zda bylo takové rozhodnutí správné. Mlčení o jaderné havárii proběhlo z důvodu, že si Sovětský svaz nechtěl přiznat, že situace je smrtelně vážná. Zároveň panovaly obavy z toho, že vládní orgány nejsou schopny následky tak obrovské katastrofy vyřešit a že se mezi občany rozšíří panika. Rozhodnutí o tom, že se bude o nehodě mlčet, jednoznačně správné nebylo. Kdyby se o výbuchu občané dozvěděli dříve, mohli dříve přijmout různá bezpečnostní opatření a uchránit se před radioaktivním mrakem.

Úkol šestý je zaměřen na reportáž z československé televize, ve které promlouvá hlavní hygienička ČSR Dana Zusková. Studenti mají napsat, jaké pocity z jejího proslovu mají a poté si o tom podiskutovat se spolužáky. Hygienička působí na diváky klidným dojmem. Přesvědčuje je, že situace není vážná a vládní kruhy mají vše pod kontrolou.

Lidé by proto měli vládním orgánům věřit a nerozšiřovat paniku. Dále diváky uklidňuje, že radiační situace se sleduje každý den a zdraví lidí není v žádném případě ohroženo. Nemají tedy důvod brát jodid draselný. Na závěr podotýká, že pokud by to opravdu bylo potřeba, byly by k ochraně jejich zdraví podniknuty určité kroky.

Na závěr je vložena do pracovního listu anekdota z knihy *Jak jsme se smáli, abychom se nebáli*, kterou mají žáci okomentovat. Týká se obětí Černobylu. Měli by vysvětlit, že smrt pouze dvou lidí po havárii je nesmysl, bylo jich daleko více.

5.4 Další možnosti promítnutí černobylské havárie do výuky

Ve výuce by mohl pedagog žákům promítnout video *Den, kdy vybuchl Černobyl (26. dubna 1986)*, které je dostupné na on-line webu Televize Seznam. Video je dlouhé pouhých 5 minut a shrnuje všechny důležité informace ohledně havárie. Na internetu je na webové stránce YouTube dále možnost promítnout žákům ve výuce video Československé televize, jak několik dní po sobě informovala diváky o nehodě v jaderné elektrárně. Žáci by se tedy mohli přenést do roku 1986 a zjistit, jak naši rodiče a prarodiče sami dostali oznámení o katastrofě. Také je možnost podívat se na webovou stránku Ústavu pro českou literaturu, kde se nachází archivy Rudého práva od ročníku 1950-1989. Studentům tak pedagog může ve výuce ukázat konkrétní ročníky, jak Rudé právo o nehodě informovalo čtenáře. Žáci se zároveň podívají, jak tehdejší noviny vypadaly. Na YouTube je také dostupný dokument *Černobyl – Nultá hodina*, který byl vysílán na ČT 2. Trvá však 50 minut, proto by ho mohl pedagog dát žákům spíše jako domácí úkol, aby se na něj podívali. Pro doplnění během výuky má pedagog k dispozici na webu Prima Zoom dvouminutové video s názvem *Mrak z Černobylu se k nám dostal v době pálení čarodějnic*. Na videu je zobrazený radioaktivním mrak, jak se po explozi linul Evropou. Jsou v něm přesně znázorněné země, které byly mrakem zasaženy a kdy (od 26. dubna až do 9. května).

V roce 2019 vyšel na stanici HBO pětidílný seriál *Černobyl*. Tato minisérie poskytuje velmi realistický pohled na celou událost a na okolnosti, které po výbuchu nastaly (jak se mocenské orgány snažily celou událost utajit, jak byla evakuována Pripjať, zdravotní následky obyvatel a další). I expertka Dana Drábová, šéfka Úřadu pro jadernou bezpečnost, tvrdí, že *Černobyl* je velmi dobře zpracovaný, udělaný velmi přesně a rozdíly

mezi seriálem a realitou nejsou markantní.¹⁶⁶ Ve výuce by mohly být promítány úseky z daných dílů této minisérie. Pedagog by se vyhnul drastickým scénám a pustil pouze úseky, ze kterých by se žák dozvěděl přínosné informace.

Kromě promítání různých videí a dokumentů ve výuce je možné uspořádat pro studenty exkurzi do samotného Černobylu. Exkurze je dostupná k zakoupení na několika stránkách. Na webové stránce www.docernobylu.cz existuje několik „balíčků“, ze kterých si může budoucí návštěvník vybrat. Liší se počtem dní strávených v Černobylu (od jednodenní prohlídky až po pětidenní prohlídku), svou cenou a také místy, které může člověk navštívit. Lze se podívat do vnitřku elektrárny, do 4. velínu, Pripjati a na další lokace. Pedagog může jet se skupinkou až patnácti lidí, převoz z České republiky na Ukrajinu je prováděn mikrobusem. V ceně balíčku je vždy dostupný slovenský nebo český výklad, dozimetry, pojištění, potřebná povolení i strava. Exkurze musí vždy probíhat za určitých bezpečnostních podmínek, nebezpečným místům se musí návštěvníci vyhýbat a na místech s vysokou radioaktivitou je možné strávit jen pár minut. Podmínkou však je, aby účastníkovi exkurze bylo více než 18 let, proto je možné jí provést až ve třetím ročníku střední školy. Vedení školy by se však mělo nejdříve poradit s rodiči studentů, zda vůbec s výletem souhlasí.

¹⁶⁶ GOLIS, Ondřej. Seriál Černobyl očima Drábové: Není lehké se na něj dívat, ale vidět by ho měl každý. Když to vydrží. In: *iRozhlas.cz* [online]. 17.5.2019 [cit. 30.5.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/televize/serial-chernobyl-chernobyl-chernobylska-havarie-hbo-vybuch-v-chernobylu-dana_1905170755_ogo

6. Závěr

V bakalářské práci byla nejprve krátce rozebrána samotná exploze v Černobylu. Slouží čtenáři k tomu, aby měl povědomí o tom, co se 26. dubna 1986 vlastně událo. Vypnutí čtvrtého reaktoru a experiment, který se měl následně konat, nešly podle plánu. V jeho průběhu došlo chybami operátorů k rapidnímu zvýšení výkonu reaktoru, což vedlo ke zvýšení tlaku páry a následné řadě explozí. Sovětský svaz nebyl na havárii tak velkého rozsahu připraven, proto se snažil nehodu co nejdéle před veřejností utajit. Po dobu téměř 72 hodin nesdělovala tamější média čtenářům a posluchačům žádné informace.

V rámci zkoumání reakce československých médií na katastrofu bylo analyze podrobena několik periodik – Mladá fronta, Rudé právo, Lidová demokracie, Svobodné slovo a Práce. Také bylo zanalyzováno prvních sedm dní vysílání Československé televize, kdy o katastrofě informovala. Závěr této kapitoly byl věnován tomu, jak o nehodě informoval Československý rozhlas a Rádio Svobodná Evropa. Po zmapování bylo zjištěno, že stejně jako sovětské sdělovací prostředky, i ty československé neposkytovaly občanům téměř žádné zprávy. Vládní orgány se neúprosně snažily celou nehodu utajit. Všechna média – televize, noviny, rozhlas (vyjma Rádía Svobodná Evropa) informace bagatelizovala a občanům téměř nic nesdělovala, jelikož byla pod kontrolou režimu. Zároveň mohla informace čerpat jen ze sovětských zdrojů. Všem bylo neustále opakováno, že situace je pod kontrolou. Sovětský svaz nechtěl, aby se veřejnost cokoliv dozvěděla. Převládaly totiž obavy, že příslušné orgány nebudou schopny provést potřebné řešení následků katastrofy a rozpoutá se panika.

Aby se Sovětský svaz obhájil a zachoval si svou tvář, zaměřoval se raději na očerňování západních médií. Ani československé sdělovací prostředky se tomuto aktu nevyhnuly. Jakékoli informace ohledně havárie reaktoru či radioaktivním mraku, které se dostávaly na povrch v západních sdělovacích prostředcích, byly prohlašovány za falešné a lživé. Západní země byly obviněny z propagandistické války a ničení mezinárodních vztahů, z rozšiřování nepravdivých informací a výmyslů, které akorát vyvolávají v lidech obavy. Zároveň byla pozornost odvrácena na jiné katastrofy, které se udály. Sovětský svaz se tím snažil ospravedlnit a naznačit, že se takové nehody už staly, proto není havárie v Černobylu nijak výjimečná.

Občané Československa byli neustále masmédií uklidňováni, že nikomu nehrozí žádné nebezpečí a vše je v naprostém pořádku. Nikdo neposkytoval žádné konkrétní, natož detailní informace. Co se přesně 26. dubna v Černobylu odehrálo, nebylo řečeno. Lidem bylo dokola sdělováno, že se situace řeší, ale nikdo netušil, jakým způsobem. Bylo známo, že dochází k likvidaci následků havárie, ale nikdo nevěděl, jakými prostředky. Obyvatelé ani nedostali žádné pokyny k tomu, jak se ubránit před radioaktivním mrakem, který zemi zasáhl a ohrožoval lidské zdraví. Lidé byli informováni, že probíhá měření stupně radioaktivity, ale v závěru bylo vždy oznámeno, že lidské zdraví není ohroženo.

Čtvrtá kapitola byla zaměřena na reakci veřejnosti na černobylskou událost a samizdatovým periodikům. Po prozkoumání bylo zjištěno, že obyvatelé Československa o jaderné havárii diskutovali mezi sebou a reagovali na ni. Někteří lidé podporovali vládní orgány a jejich rozhodnutí, jiní naopak nebyli s jejich chováním spokojeni. Tato nespokojenost byla probírána mezi zaměstnanci na různých pracovištích, určití jedinci se pak obraceli v dopisech či dokumentech na samotné mocenské orgány. Z důvodu nedostatku informací se začaly zpochybňovat i oficiální sdělovací prostředky. Českoslovenští občané se tak snažili získat informace z jakýchkoliv zdrojů, i přesto, že byly nelegální.

V poslední kapitole bylo zmíněno, jak by mohlo být téma aplikované do výuky na základních a středních školách. Bylo navrženo, aby se pedagog tématu nevěnoval více než dvě hodiny, avšak seznámil během této doby studenty se všemi důležitými informacemi. Ve výuce mohou být nápomocna i různá zajímavá videa či dokumenty. Po prozkoumání bylo také zjištěno, že do Černobylu se může pedagog společně se studenty podívat, ale pouze za určitých stanovených podmínek. Pátá kapitola zahrnuje i pracovní list a jeho obsah. Pracovní list byl vytvořen s cílem, aby si žáci dané téma procvičili či si ho zopakovali. Dojde tím k upevnění jejich vědomostí a budou mít o černobylské havárii přehled.

V závěru lze podotknout, že vládní orgány a sdělovací prostředky se jednoznačně snažily zamlžit co nejvíce informací. Zároveň se snažily v lidech vyvolat pocit, že Sovětský svaz dělá vše nejlépe, proto by měli vládě občané vyjadřovat podporu a důvěru. Toto jednání a zatajování seriózních informací ale mělo opačný účinek. Lidé vyslovili vůči režimu odpor a vládě přestali důvěřovat.

Zdroje

Monografie

ALEKSİJEVIČ, Svjatlana Aljaksandraŭna. *Modlitba za Černobyl: kronika budoucnosti*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2017. ISBN 978-80-87855-76-8.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*, 2019. ISBN 978-80-271-0553-3.

HIGGINBOTHAM, Adam. *Midnight in Chernobyl: The untold story of the world's greatest nuclear disaster*. New York: Simon & Schuster, 2019. ISBN 978-0-552-17289-9.

OWINGS, Lisa. *Pripyat: The chernobyl ghost town (Abandoned Places)*. Bellwether Media, 2017. ISBN 978-1626176973.

PAŽOUT, Jaroslav. VILÍMEK, Tomáš. *Barometr nálad, studnice informací. Dopisy občanů vedoucím představitelům a orgánům Komunistické strany Československa v letech 1988–1989*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i. 2020, 520 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, sv. 54. ISBN 978-80-7285-255-0.

PLOKHY, Serhii. *Černobyl: historie jaderné katastrofy*. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-462-5.

SMITH, Jim. *Chernobyl: Catastrophe and consequences*, 2005. ISBN 978-3-540-28079-8.

ŠČERBAK, Jurij. *Černobyl*. Praha, 1990. ISBN 80-208-0708-X.

ŠTULLER, Ján, a kol. *10 let od havárie jaderného reaktoru v Černobylu - důsledky a poučení* [online], Praha, 1996. [cit.05.03.2021]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/10let_od_Cernobylu.pdf

VANĚK, Miroslav a kol.: *Ostrůvky svobody. Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. ISBN 80-7285-016-4.

VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: ekologie v českých zemích v letech 1968-1989*. Praha: Maxdorf, 1996. 170 s. Historia Nova, sv. ISBN 80-85800-58-6.

Periodika

K havárii v jaderné elektrárně. Zpráva agentury TASS. *Lidová demokracie*. Praha, 5.5.1986, roč. XLII, č. 104, str. 2. ISSN 0323-1143

NEZVAL, Jiří. Sdělení vlády ČSSR. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 101, s. 7. ISSN 0032-6569

Sdělení vlády ČSSR. Není třeba přijímat zvláštní opatření. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 102, s. 1. ISSN 0032-6569.

K havárii v Černobyli. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 102, s. 7. ISSN 0032-6569.

Rozhovor ČTK s hlavní hygieničkou ČSR. Zdraví lidí není ohroženo. *Mladá fronta*. Praha, 7.5.1986, roč. XLII, č. 106, str. 2. ISSN 0323-1941

Pokračující práce na likvidaci havárie. *Lidová demokracie*. Praha, 4.5.1986, roč. XLII, č. 103, str. 2. ISSN 0323-1143

Rada ministrů SSSR k situaci v Černobyli. Odstraňování následků havárie. *Mladá fronta*. Praha, 1.5.1986, roč. XLII, č. 102, str. 5. ISSN 0323-1941

N. Ryžkov aj. Ligačov v oblasti černobylské elektrárny. Likvidace následků havárie. *Mladá fronta*. Praha, 4.5.1986, roč. XLII, č. 103, str. 3. ISSN 0323-1941

Pravda o reakci západu na havárii v černobylské elektrárně. Západ šíří pověsti a výmysly. *Mladá fronta*. Praha, 5.5.1986, roč. XLII, č. 104, str. 5. ISSN 0323-1941

Reportáž sovětské televize z okolí Černobyli. Likvidace důsledků havárie pokračuje. *Mladá fronta*. Praha, 6.5.1986, roč. XLII, č. 105, str. 5. ISSN 0323-1941

Další podrobnosti k havárii v Černobyli. Tisková konference v Moskvě. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 106, s. 7. ISSN 0032-6569

Oznámení rady ministrů SSSR. Havárie jaderné elektrárny. *Mladá fronta*. Praha, 29.4.1986, roč. XLII, č. 100, str. 5. ISSN 0323-1941

Zpráva rady ministrů SSSR. Odstraňují se následky havárie. *Mladá fronta*. Praha, 30.4.1986, roč. XLII, č. 101, str. 5. ISSN 0323-1941

Reportáž zpravodajů Pravdy z černobylské jaderné elektrárny. Zápas s následky havárie. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 106, s. 6. ISSN 0032-6569

Nejsou důvody k obavám. Rozhovor s hlavní hygieničkou ČSR. *Rudé právo*. Praha, 7.5.1986, roč. 66, č. 106, str. 1. ISSN 0032-6569

Situace po havárii pod kontrolou. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 103, s. 6. ISSN 0032-6569.

Odstraňují se následky havárie. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 105, s. 7. ISSN 0032-6569

Měření radioaktivity na území ČSSR. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 104, s. 1. ISSN 0032-6569.

HOŘENÍ, Zdeněk. Kolem události v Černobylu. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 103, s. 6. ISSN 0032-6569

Nepřátelská kampaň na Západě. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 104, s. 7. ISSN 0032-6569

KRÝL, Pavel. SSSR: Havárie reaktoru. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 100, s. 7. ISSN 0032-6569

K havárii v Černobylu. *Rudé právo*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 101, s. 7. ISSN 0032-6569

Havárie v jaderné elektrárně. *Lidová demokracie*. Praha, 29.4.1986, roč. XLII, č. 100, str. 2. ISSN 0323-1143

K havárii v elektrárně. *Lidová demokracie*. Praha, 30.4.1986, roč. XLII, č. 101, str.2. ISSN 0323-1143

K havárii jaderné elektrárny. *Mladá fronta*. Praha, 1.5.1986, roč. XLII, č. 102, str. 2. ISSN 0323-1941

Měření radioaktivity. *Mladá fronta*. Praha, 5.5.1986, roč. XLII, č. 104, str. 2. ISSN 0323-1941

Práce. Praha, 29.4.-7.5.1986, roč. XLII, č. 100-107. ISSN 0231-6374

Svobodné slovo. Praha, 29.4.-7.5.1986, roč. XLII, č. 100-107. ISSN 0231-732X

Likvidace havárie pokračuje. *Lidová demokracie*. Praha, 8.5.1986, roč. XLII, č. 105, str. 2. ISSN 0323-1143

Internetové zdroje – články

BLUMFELD, P.: Můj kraj, stejně jako tvůj kraj, jde do... In: *Ekologický bulletin* [online]. Praha, leden 1989, roč. 3, č. 9 (čl. 4). [cit. 28.07.2021]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory//scriptum/%5Bnode%5D/ekologicky-bulletin_1989_09_ocr.pdf

Černobyl' nás nepoučil. In: *Econnect.cz* [online]. Za matku Zem. 26.4.2005. [cit.05.03.2021]. Dostupné z: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?x=234245>

Černobyl. *Opinie*, číslo šesté [online]. Polsko, květen 1986, s. 1 [cit. 02.07.2021]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/opinie/opinie_1986_06_ocr.pdf

Černobylská havárie. Bezprostřední následky. In: *Cs.wikipedia.org*. [online]. 21.01.2021. [cit.05.03.2021]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cernobylsk%C3%A1_hav%C3%A1rie#cite_note-sujb-8

Československá televize. Pořady. In: *Cs.wikipedia.org*. [online]. 26.02.2021. [cit.05.03.2021]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_televize

Departments of Commerce, Justice and State, the Judiciary, and related agencies appropriations for 1988: hearing before a subcommittee of the Committee on Appropriations, House of Representatives, one hundredth Congress, first session, Part 1

[online]. U.S. Government Printing Office, 1987. [cit. 14.03.2021]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=a7t4TSkzQNwC&pg=PA57&dq=chernobyl+radio+free+europe&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwjjuKny8a_vAhUQmIsKHcHcBukQ6AEwAXoECAEQAg#v=onepage&q=chernobyl%20radio%20free%20europe&f=false

GOLIS, Ondřej. Seriál Černobyl očima Drábové: Není lehké se na něj dívat, ale vidět by ho měl každý. Když to vydrží. In: *iRozhlas.cz* [online]. 17.5.2019 [cit. 30.5.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/televize/serial-ernobyl-ernobyl-ernobylska-havarie-hbo-vybuch-v-ernobylu-dana_1905170755_ogo

GREENSPAN, Jesse. Chernobyl Timeline: How a nuclear accident escalated to a historic disaster. In: *History.com* [online]. 15. dubna 2019 [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <https://www.history.com/news/chernobyl-disaster-timeline>

HONSŮ, Miroslav. Mrak z Černobylu se k nám dostal v době pálení čarodějnic. In: *Zoom.iprima.cz* [online]. 13.11.2020. [cit.05.03.2021]. Dostupné z: <https://zoommagazin.iprima.cz/veda-technika/mrak-z-ernobylu-se-k-nam-dostal-v-dobe-paleni-carodejnic-podivejte-se-na-video>

HONSŮ, Miroslav. S lopatou proti atomu: V Černobylu se nikdo nechránil, oblečení a výstroj zářily dlouho poté. In: *Zoommagazin.iprima.cz* [online]. 23.04.2021 [cit.2021-05.12]. Dostupné z: <https://zoommagazin.iprima.cz/veda-a-technika/likvidatori-ernobyl>

KŘÍŽOVÁ, Vendula. Rozhovor: Média Černobyl bagatelizovala. In: *Aktuálně.cz* [online]. 26.04.2020. [cit.14.03.2021]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rozhovor-media-ernobyl-bagatelizovala/r~i:article:135651/>

Minimum informací. *Opinie*, číslo šesté [online]. Polsko, květen 1986, s. 1-2 [cit.02.07.2021]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/opinie/opinie_1986_06_ocr.pdf

MORRIS, Holly. Chernobyl's babushkas – the women who refused to leave the exclusion zone. In: *Theguardian.com* [online]. 29.10.2015. [cit.22.11.2021]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/29/babushkas-of-chernobyl-film-nuclear-exclusion-zone>

PALOUŠ, M., ŠABATOVÁ, A., ŠTERN, J. K havárii jaderné elektrárny v Černobyli. *Informace o Chartě 77*, ročník devátý, číslo sedmé [online]. Praha, červen 1986, s. 3-4 [cit.01.07.2021]. Dostupné z:

https://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1986/INFOCH_07_1986.pdf

Radioaktivní První máj. Po černobylské havárii se konaly oslavy v otráveném ovzduší, lidé nic netušili. In: *Reflex.cz* [online]. 01.05.2019 [cit.09.03.2021]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/94887/radioaktivni-prvni-maj-po-cernobylske-havarii-se-konaly-oslavy-v-otravenem-ovzdusi-lide-nic-netusili.html>

RUML, Jiří. Kostní dřev socialismu. *Ze zásuvky i z bloku*, číslo osmé [online]. Praha, květen 1986, s. 61-63 [cit.07.07.2021]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory//scriptum/%5Bnode%5D/ze-zasuvky-i-z-bloku_1986_08_s_ocr.pdf

Svobodná Evropa. In: *Cs.wikipedia.org*. [online]. 05.02.2021. [cit.14.03.2021]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svobodn%C3%A1_Evropa

ŠALOUNOVÁ, Kateřina, HYLÁKOVÁ, Klára. Rudé právo byly noviny se světovým formátem a obrovským nákladem, které ale ve skutečnosti tolik lidí nečetlo. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 20.09.2020 [cit.22.11.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/media/3188409-rude-pravo-byly-noviny-se-svetovym-formatem-a-obrovskym-nakladem-ktere-ale-ve>

Z dokumentu Charty 77/22/78/ o bezpečnosti čs. jaderných elektráren/. *Informace o Chartě 77*, ročník devátý, číslo osmé [online]. Praha, červenec 1986, s. 15-16 [cit. 01.07.2021]. Dostupné z:

https://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1986/INFOCH_08_1986.pdf

Internetové zdroje – videa

ČERNOBYL – jak Československá televize v roce 1986 informovala o havárii, YouTube. Zveřejněno 28. dubna 2018. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg>

First Coverage of Chernobyl Disaster on Soviet TV, April 1986. YouTube, zveřejněno 29. dubna 2011. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4PytcgdPuTI>

Chernobyl nuclear disaster: Gorbachev speaks, May 14, 1986. YouTube, zveřejněno 23.5.2012. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0k3wnXBE5S0&t=1s>

Jak o černobylské katastrofě informovala v roce 1986 sovětská média. Televize Seznam, zveřejněno 15. června 2019. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/video/svet-bez-obalu/jak-o-cernobylske-katastrofe-informovala-v-roce-1986-sovetska-media-63929462>

Archivní fondy

Archiv bezpečnostních složek, Krajská správa SNB Brno, Správa Veřejné bezpečnosti, Ohlasy obyvatelstva – hlášení, 8.05.1986 - 13.05.1986

Archiv bezpečnostních složek, Krajská správa SNB v Plzeň, správa Státní bezpečnosti, Č.J. OS-00189-1/SEO-86, Ohlasy k havárii černobylské jaderné elektrárny v SSSR, 01.05.1986

Archiv bezpečnostních složek, Útvar Sboru národní bezpečnosti Dukovany, Č. J. KS-001/D-1936-13, Týdenní hlášení o situaci na stavbě JE Dukovany, 6. 05. 1986

Archiv bezpečnostních složek, X. správa SNB, Č. J. OS-001-156/A-17-86, Denní informace, 22.05.1986

Archiv bezpečnostních složek, X. správa SNB, Č. J. OS-001-174/A-17-86, Denní informace, 11.06.1986

Národní archiv, Správa kontrarozvědky pro boj proti vnějšímu nepříteli, X. správa SNB, Názory na důsledky havárie jaderné elektrárny v Černobyli, 11. 05. 1986

Rozhlasové noviny. Československý rozhlas – Praha, 30.04.1986- 06.05.1986.

Seznam obrázků

Obrázky

Obrázek 1	69
Obrázek 2	70
Obrázek 3	71
Obrázek 4	72
Obrázek 5	73
Obrázek 6	74

Obrazová příloha

Obrázek 1

První fotografie zničeného reaktoru, která byla zveřejněna v deníku Rudé právo dvanáctého května 1986.

Zdroj: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1986/5/12/6.png>

Obrázek 2

Archivní fotografie zničeného reaktoru, která byla pořízena několik dní po výbuchu.

Zdroj: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/chernobylsky-reaktor-se-branil-az-do-poslednich-chvil-zlomily/r~747e0a280a1b11e68281002590604f2e/>

Obrázek 3

První kamerové záběry elektrárny v Černobylu ze sovětské televize.

Zdroj: <https://www.stream.cz/svet-bez-obalu/jak-o-cernobylske-katastrofe-informovala-v-roce-1986-sovetska-media-63929462>

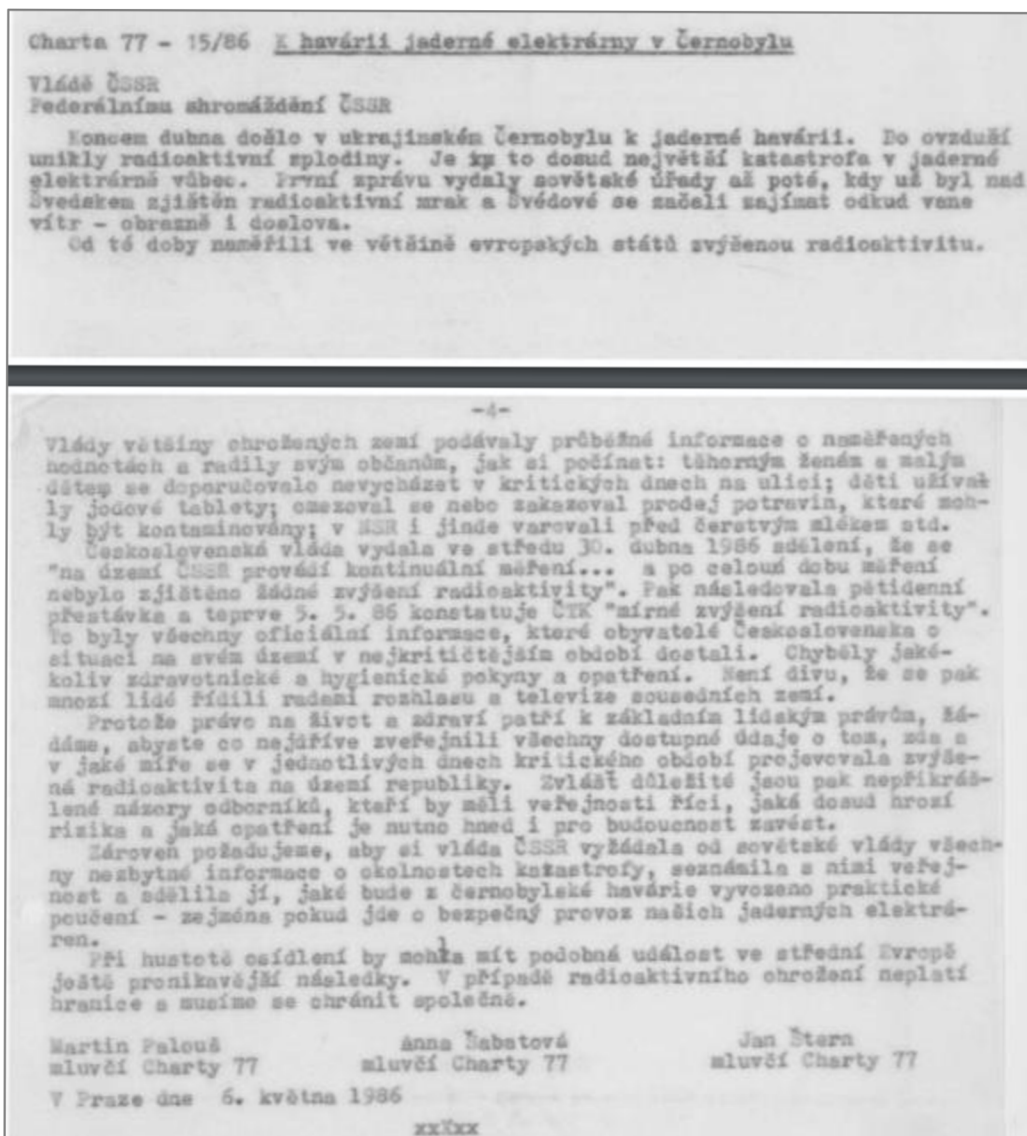
Obrázek 5

První fotografie jaderné elektrárny v Černobyli, která byla promítnuta v Československé televizi.

Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&t=1743s>

Obrázek 6

První zpráva ze samizdatového periodika *Informace o chartě 77*.

Zdroj: https://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1986/INFOCH_07_1986.pdf

Příloha: Pracovní list

05.12.21 14:04

Pracovní list - Černobyl

Pracovní list - Černobyl

Vypracovala Sára Krejčová

Nahoře máte mapu Běloruska, Ruska a Ukrajiny, na které vidíte, kam se až vítr s radioaktivitou po havárii v Černobylu dostal, a jaké byly zasažené oblasti. Představte si, že je rok 2017 a právě vybuchl Temelín (červená tečka). Překreslete do mapy dole, kam až by se vítr s radioaktivitou dostal (podle mapy nahoře). V ČR zároveň označte 3 města, která by byla větrem zasažena. Mapa 1:

<https://docs.google.com/forms/d/1tg6H5LPFxcmyNTvjNQW0FRgkw1YbAfVbpGvNn4r0W64/edit>

1/6

Mapa 2:

1. Po výbuchu Temelína začne probíhat evakuace. Bude se něčím lišit od evakuace v Černobylu?

2. Dole vidíte, jak o havárii v Černobylu informoval československý tisk 30.04.1986 (nehled'te na zprávy z cizích měst). Nahoře vidíte základní popis havárie z wikipedie. Jaké informace se z obou zpráv dozvídáte? Najděte 3 rozdíly.

Černobylská havárie

S

Černobylská havárie je dosud nejzávažnější havárií v historii jaderné energetiky. V časných ranních hodinách v sobotu 26. dubna 1986 došlo během technické zkoušky v Černobylské jaderné elektrárně na severu Ukrajiny k abnormálnímu vzrůstu výkonu a následnému prudkému zvýšení tlaku páry v jaderném reaktoru typu RBMK-1000 ve 4. bloku elektrárny. V 01:23:40 moskevského času odhodila mohutná parní expanze víko reaktoru a vyústila v požár, sérii dalších explozí a roztavení reaktoru. Aktivní zóna reaktoru a související bezpečnostní systémy byly okamžitě zničeny nebo těžce poškozeny. Okolí reaktoru bylo kontaminováno radioaktivními úlomky grafitu a palivových tyčí.

Do atmosféry se uvolnil radioaktivní mrak, který postupoval západní částí Sovětského svazu, východní Evropou a Skandinávií do celé severní polokoule.^[1] Byly kontaminovány rozsáhlé oblasti Ukrajiny, Běloruska a Ruska. Široké okolí elektrárny, včetně blízkého města Pripjať, bylo evakuováno a změněno v uzavřenou zónu. V období 1986–2000 došlo k přesídlení více než 350 000 lidí.^[2] Budova reaktoru byla ještě v roce 1986 obestavěna železobetonovým sarkofágem, který měl zamezit další kontaminaci okolního prostředí. V letech 2010–2019 byl postaven nový kryt, který obklopuje ten původní.

Je obtížné přesně určit počet úmrtí způsobených událostmi v Černobylu – odhady se pohybují od 31 zemřelých (přímo při havárii a do tří měsíců po ní)^[3] až po bezmála milion^[4]. Dle Dany Drábové, předsedkyně Státního úřadu pro jadernou bezpečnost, se celkový počet lidí, kteří v důsledku havárie zemřeli nebo v budoucnosti mohou zemřít (z celkově postižených 500 tisíc), odhaduje na 4000.^[5]

Příčin havárie bylo více: typ použitého reaktoru RBMK, nevhodně provedený pokus a nedostatečná kompetence personálu. K rozsahu následků přispěly nepřipravenost a nevhodné kroky v krizovém postupu řešení následků havárie. Černobylská havárie je jednou ze dvou jaderných havárií ohodnocených podle Mezinárodní stupnice jaderných událostí nejvyšším stupněm sedm (druhou je havárie elektrárny Fukušima I v Japonsku v březnu 2011).

Československý tisk

K havárii v Černobylu

MOSKVA (ČTK, xr) — Rada ministrů SSSR ve středu vydala tuto zprávu: V černobylské jaderné elektrárně pokračují práce při odstraňování následků havárie. Díky podniknutým opatřením se za uplynulý den únik radioaktivních látek snížil a úroveň záření v areálu jaderné elektrárny a v místě, kde stojí, klesla.

Měření, které provádějí odborníci kontrolními přístroji, ukazuje, že nedochází k řetězové reakci štěpení jaderného paliva a reaktor je v utlučeném stavu.

Byla zahájena očista zasažených míst v okolí. Do těchto prací se zapojily zvláštní útvary, vybavené potřebnou moderní technikou a účinnými prostředky.

Některé západní agentury sítí pověsti, že prý při havárii v jaderné elektrárně zahynuly tisíce lidí. Jak už bylo oznámeno, zahynuli ve skutečnosti dva lidé a dalších 197 bylo hospitalizováno. 49 jich po vyšetření opustilo nemocnici. Podniky, kolchozy, sovchozy a úřady pokračují v normální práci.

Rada ministrů Ukrajiny oznámila, že podle údajů vládní komise se nyní radiální situace v černobylské jaderné elektrárně a v okolí zlepšuje. Stav ovzduší na oásmním území Kyjevské oblasti a v Kyjevě nevyvolává obav. Kvalita pitné vody i vody v řekách a nádržích odpovídá normám. Stav zdravotního prostředí je nepřetržitě sledován.

Zpravodajský pořad sovětské televize **Vremja** ve středu večer přinesl fotografie jaderné elektrárny v Černobylu, pořízenou nedlouho po havárii. Komentátor sovětské televize uvedl, že jak se mohou diváci přesvědčit, na fotografiích nejsou vidět žádné obrovské škody a požáry, jak to tvrdí některé západní agentury. Stejně jako nejsou tisíce mrtvých. »Jistě, byli evakuováni obyvatelé nejbližších osad. I když úroveň radiace se za posledních 24 hodin snížila, v samotné elektrárně stupeň radiace ještě nedosáhl normy.«

BUDAPEST (Od našeho zpravodaje) — Podle sdělení Celostátního meteorologického ústavu a Meteorologické služby civilní obrany MLR — které provádějí přístrojové měření ovzduší — v Maďarsku nepozorovali žádné změny v ovzduší. Oba ústavy údajně a propočty vykazaly, že ani v budoucnu nehrozí nebezpečí obyvatelstvu, resp. přírodnímu prostředí země. Tyto výsledky měření potvrdili také odborníci, kteří se k havárii vyjádřili v televizi.

ná koncentrace jiných prvků nebyla zaregistrována.

Příslušná vládní komise sdělila, že polská strana je ve stálém a bezprostředním kontaktu s příslušnými orgány SSSR a sovětskými specialisty.

□

BONN (Od našeho zpravodaje) — Rada odborníků z nejrůznějších západoněmeckých jaderných ústavů vystoupila již v úterý večer v hlavních televizních programech ARD a ZDF a zabývala se především technickým aspektem události. Stanice měřící na území NSR radioaktivní záření nezaznamenaly žádné zvýšení radioaktivity, které by bylo důvodem k zneklidnění. Spolkový ministr vnitra Zimmermann (CSU) v televizi na otázku, zda mohou následky zmíněné havárie ohrozit obyvatelstvo NSR, odpověděl: »Nikoli, absolutně nikoli.«

□

VIDEN/BERN — Podle meteorologických údajů z Vídně, jak oznamují západní tiskové agentury, nehrozí nebezpečí, že by se zvýšená radioaktivita mohla dostat nad rakouské území.

Ani ve Švýcarsku nebylo zaregistrováno zvýšené záření a podle zdejších předpovědí se vyvíjející meteorologická situace ve střední Evropě nemá změnit.

□

STOCKHOLM/BONN — Zatímco se mnohé západoevropské buržoazní sdělovací prostředky hemží nejrůznějšími dohady a spekulacemi, většina západních vědeckých odborných kruhů zachovává střízlivý přístup při hodnocení jak samotné havárie jaderného reaktoru v Černobylu, tak i jejích důsledků.

Jaderná elektrárna Černobyl je tvořena čtyřmi reaktory (na jednom z nich došlo k havárii), z nichž každý má výkon 1000 MW. Podle agentury DPA patří k typům jaderných elektráren, označovaných zkratkou RBMK 1000 (reaktor velkého výkonu kanálového typu), které Sovětský svaz nevyvázl.

Pracovník Švédského institutu ochrany proti radioaktivitě ve Studviku Torkel Bennerstedt podle agentury AFP uvedl, že při měře-

3. Úkol: Vžijte se do role novináře. Je rok 1986 a právě došlo k havárii v Černobylu. Vaším úkolem je napsat o události titulek a článek do československých novin. Pamatujte na to, že jste pod kontrolou režimu (novináři si nemohli psát, co chtěli, pokud by urazili sovětského soudruha, čekal by je vyhazov). Vaší prioritou je, aby čtenáři nepropadali panice.

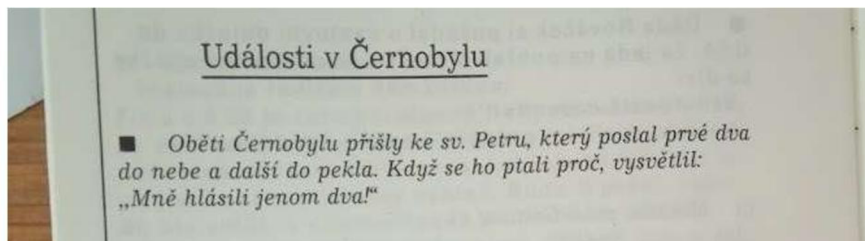
4. Proč si myslíte, že se snažil Sovětský svaz nehodu utajit? Bylo to dobré rozhodnutí?

Ve videu od 25:20 do 29:00 promlouvá k divákům hlavní hygienička ČSR. Jaký máte pocit z havárie po shlédnutí jejího proslovu? Podiskutujte o tom se spolužáky.

<http://youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg>

Na závěr si přečtěte anekdotu z knihy Jak jsme se smáli, abychom se nebáli. Dokážete ji vysvětlit?

Zdroje:

https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cernobylsk%C3%A1_hav%C3%A1rie

K havárii v Černobylu. Rudé právo. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1986, roč. 66, č. 102, s. 7. ISSN 0032-6569.

<https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&t=1747s>

HRADIL, Jiří. Jak jsme se smáli, abychom se nebáli. Mladá fronta, 1991. 63 s. ISBN 80-204-0256-X, s. 46.

https://www.google.com/imgresimgurl=https%3A%2F%2Fupload.wikimedia.org%2Fwikipedia%2Fcommons%2Fthumb%2F2%2F29%2FCentral_Europe_location_map.svg%2F400pxCentral_Europe_location_map.svg.png&imgrefurl=https%3A%2F%2Fcs.wikipedia.org%2Fwiki%2F%25C5%25A0ablona%3ALocMap_St%25C5%2599edn%25C3%25AD_Evropa&tbnid=wc0r0mx-9opxBM&vet=12ahUKewj32q7pkbH0AhWZ0AKHVcxDqgQMygPegUIARCAAg..i&docid=tugog86aJE71vM&w=400&h=277&itg=1&q=mapa%20st%C5%99edn%C3%AD%20evropy&ved=2ahUKewj32q7pkbH0AhWZ0-

[AKHVcxDqgQMygPegUIARCAAg](https://www.google.com/imgresimgurl=https%3A%2F%2Fupload.wikimedia.org%2Fwikipedia%2Fcommons%2Fthumb%2F2%2F29%2FCentral_Europe_location_map.svg%2F400pxCentral_Europe_location_map.svg.png&imgrefurl=https%3A%2F%2Fcs.wikipedia.org%2Fwiki%2F%25C5%25A0ablona%3ALocMap_St%25C5%2599edn%25C3%25AD_Evropa&tbnid=wc0r0mx-9opxBM&vet=12ahUKewj32q7pkbH0AhWZ0AKHVcxDqgQMygPegUIARCAAg..i&docid=tugog86aJE71vM&w=400&h=277&itg=1&q=mapa%20st%C5%99edn%C3%AD%20evropy&ved=2ahUKewj32q7pkbH0AhWZ0-)

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

Odkaz na pracovní list:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeNKMI577cSSXKXdAD3XpaJyyKbM7Joaf9JZXuptxasg2tVRO/viewform?usp=sf_link